Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: https://slaegtsbibliotek.dk
Danske Slægtsforskere: https://slaegt.dk

HENRICK THOMÆSØN
GERNER

Hesiodi Dage
ELLER
Rijmstock

VED HANS ELLEKILDE

TRÆSNIT AF POVL CHRISTENSEN

J. H. SCHULTZ FORLAG
KØBENHAVN 1942

HESIODI DAGE
ELLER
RIJMSTOCK

Hesiodi
DAGE
ELLER
RIJMSTOCK

Af

HENRICK THOMÆSØN
GERNER

Ved
Hans Ellekilde

Træsnit af
Povl Christensen

J. H. SCHULTZ FORLAG
KØBENHAVN
1942

A/S J. H. Schultz Bogtrykkeri - København

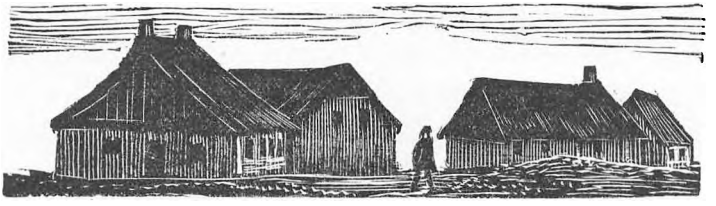

HENRIK GERNER

Forfatteren af dette lille nyudgivne Skrift »Hesiodi Dage eller Rimstok« 1670 er den kendte Patriot *Henrik Gerner* (9de December 1629—14de Maj 1700), der, efter mange Aars Præstegerning i Birkerød (1657—1693), endte sin Livsbane som Biskop i Viborg. Som ganske ung Præst i Birkerød deltog Gerner i Foraaret 1659 i den nordsjællandske Sammensværgelse for at generobre Kronborg fra Svenskerne. Gerners Opgave var som engelskkyndig Tolk at vinde den engelske Lejetropsfører, Oberst Richard Hutchinson, der stod i svensk Tjeneste, for den danske Sag med hans 300 Undergivne, hvad der ogsaa lykkedes Gerner. Men faa Dage før det snilde Anslag under *Hans Rostgaards* Ledelse endelig skulde sættes i Værk, blev det røbet af Studenten Gregers Hansen i Helsingør i et meget uforsigtigt Brev til Vennen Magister Jens Tikøb i det indesluttede København, et Brev, som desværre blev opsnappet af Svenskerne. I dette Brev blev foruden Gerner Ingeniør *Oluf Steenvinkel* paa Kronborg, men ikke Rostgaard, navngivne som Deltagere i den nordsjællandske Opstand.

De to Mænd blev straks fængslede og underkastede Tortur for at røbe Navnene paa de mange øvrige Medsammensvorne, men da de standhaftigt udholdt Torturen, saa blev de begge ligesom Gregers Hansen dømt til Døden. Oluf Steenvinkel, der nødtvungen var gaaet i svensk Krigstjeneste, blev henrettet den 18de Juli, og hans Hoved blev sat paa en Stage. Gerner blev benaadet otte Timer, før hans Henrettelse skulde have fundet Sted, Fredag den 19de August 1659, utvivlsomt ved Kong Frederik den Tredies personlige Indskriden til Fordel for sin Renteskriver, Thomas Gerners Søn. Gerner blev dog stadig holdt i haardt Fangenskab, først paa Kronborg, siden paa Helsingborg. Han blev løskøbt af sine Venner, tre Uger før Freden blev sluttet den 27de Maj 1660. Nogle af de tunge svenske Lænker, han havde baaret i sit Fangenskab, erhvervede han til Minde, og de hænger endnu den Dag i Dag i Birkerød Kirke. Med inderlig Glæde vendte den haardtprøvede Mand hjem til sin elskede Hustru Dorthea i Birkerød Præstegaard, til sine spæde Døtre Martha og Maria og til sin hengivne, trofaste Menighed. Han slutter sin Beretning i Birkerød Kirkebog om sine tunge Oplevelser i den store Svenskekrig med disse smukke Ord: »Lovet være Gud, der har løst alle disse Baand og gjort det med mig saaledes, at jeg endnu har beholdt tilovers en god Samvittighed, et sundt Legeme, god Formue, en naadig Øvrighed og et ærligt Navn«.

Under sit 43 Uger lange Fangenskab havde Gerner, da hans Liv lykkeligvis blev sparet, haft rig Lejlighed til

at overtænke det daværende danske Samfunds Livsvilkaar, og hvad der burde gøres i Fredens Dage for at genrejse det danske Fædreland. Han besluttede sig til at udgive disse Overvejelser i et stort smukt Skrift tilegnet Kongen, der havde reddet hans Liv. Dette Skrift »De Wiisis Politica Practico-Sacra« med dets Efterskrift »De Wiisis Oeconomica Practico-Sacra«, ligeledes udgivet i 1662, indeholder, hvad vi nu vilde kalde en Samfundsetik og en Hjemlivsetik, og handler om, hvorledes den ideale Konge og det ideale Folk, den ideale Husbond og den ideale Hustru bør være i deres Forhold til hinanden. Henrik Gerner er en overbevist Tilhænger af Enevælden, men det skulde være en Enevælde i *dansk* Forstand, hvor Enevoldskongen under Ansvar overfor Gud var sit Folks ypperste Tjener, ganske som Gerner paa een Gang var sin Menigheds Herre og dens trofaste Tjener. Af særlig Interesse for os i denne Sammenhæng er Bondevennen Gerners Syn paa Bondestanden og dens Kaar i Datidens Danmark. Han henvender sig direkte til den danske Bonde som sin Læser eller Tilhører og siger til ham (S. 147):

»Haver Gud sat Dig til Bondehandel og Agergerning, da beflit Dig udi Dit Kald at tale fornuftig om Øksne og omgaas vel med dem. Se ikke paa nogen af Dine Dyr til Din Husnytte, med mindre Du jo lader dem efterlade hos Dig Betænkninger for Din Sjæl! Anskuer Du den kornfulde Ager, tænk da, at Du dyrker Ageren og betror hende Din Sæd, og hun giver Dig sin Formue. Gud i lige Maade giver Dig sin Velsignelse, betror Dig sin Naades Gaver! Du bør og være ham taknemmelig og bære ham behagelige Frugter. Du ser intet hellere end den grønne Sæd. Gud ser intet hellere end Din Kærligheds ydmyge Hjerte.«

Med stor Iver og Dygtighed bekæmper Henrik Gerner i sit Førstearbejde Datidens Tro paa lykkelige og ulykkelige Dage og siger sammesteds (S. 147):

Det er underligt, at en Del Mennesker udvælger sig visse Dage, paa hvilke de vil begynde at pløje og saa, efterdi Gud lader dem se Tiden, naar Jorden skal og kan give sin Grøde. Gud haver ingen Dag forment Dig at pløje og saa udi, uden alene Sabbatsdagen, men han haver lovet Velsignelse hver Dag, dersom Du frygter ham . . . Glæd Dig derfor, Du Agermand i Dit Arbejde og vær flittig. Saae tidlig, saae silde, i Ny og i Næde. Tak Gud for Næde-Regn, saa vel som for Ny-Regn, for Morgen Dugg og Aftens Vædske, og tænk, Du haver det dejligste Levned paa Jorden. Gud giver Dig det for Dit Arbejd, som Købstadmanden maa købe for Penge. Du haver Din Lyst dagligen af Agrenes og Engenes, af Skovenes og Vandenes, af Bjergenes og Dalenes Brug for intet, hvilkes een Dags blotte Beskuelse Købstedmanden med mange Penges Spilde køber«.

Med disse Ord udtaler Gerner Grundtanken i sit næste, her genudgivne lille Skrift »Hesiodi Dage eller Rimstok« (dvs. Kalender) 1670. Det er egentlig blot en Efterskrift til en Fordanskning af den oldgræske Digter *Hesiods* Hovedværk »Værker og Dage« under Titelen »Hesiodus Fordansket Oc Vdi Rijm offversatt Aff Henrich Thomæsøn Gerner, Guds og Meenighedens Tiener udj Birckerød 1670«. Gerner tilegner sin meget stærkt kommenterede Oversættelse til sin Provst, Hr. Henrich Goische og til sine Herredsbrødre, Præsterne i Tikøb, Asminderød, Karlebo og Bloustrød, og han udtaler sig paa følgende Maade om Hensigten med sit Arbejde: »Hesiodus, som levede udi Grækenland, er ingenlunde den ringeste iblandt de Lærdeste, thi baade skrev han vel udi sit Sprog, saa og

skrev han det af Naturens Lys og sine Fædres Tradition, som meget smager af Gud, og ej ubekvemmelig overensstemmer med den Hellige Skrift, naar de mørke hedenske Ord med Flid efterses . . . .

I den tredie Del underviser Hesiod sin af Laster og Ladhed forførte Broder Persæ og alle dem, som ville annamme Undervisning om oprigtig Retfærdighed, arbejdsom Flittighed og adskillige andre gode Stykker, ved hvilke de Kristne kunde saa vel ledsages, om de ej andet Lys ejede, som den lade til Bien og Myren kan henvises, eftersom han intetsteds forbigaar Gudfrygtighed. Hans anden Bog haver jeg delt i trende Parter, eftersom han baade lærer nyttige Bonderegler, (og) den farlige Søfarts Farlighed at forekomme. Saa og adskillige Undervisninger, som udi Menneskens Livs Fremdragelse ere fornødne og rettelige«.

Men Slutningen af Hesiods Læredigt om det oldgræske Aars lykkelige og ulykkelige Dage har Henrik Gerner derimod af egen Magt kasseret og erstattet med den her udgivne Efterskrift »Hesiodi Dage eller Rijmstock«, en for vor Tids Kulturbevidsthed forbavsende Handlemaade, som han forklarer paa følgende Vis:

Omsider til en Beslutning paa sine »Gerninger« haver Hesiod føjet en liden Traktat om lykkelige og ulykkelige Dage udi Menneskenes Gerninger, hvilke jeg haver sat til Side, som ikke synderlig os tjenlige, hvilket den Traktats Fortale udviser, og i den Sted fremsat Aarsens Tiders Gerninger, som de udi vort Land bedst ere bekvemmelige«.

Hvor forkastelig Gerners Handlemaade end er — sva-

rende til, om en Fordansker af Shakespeares Hamlet af moralske Grunde vilde erstatte sidste Akt af Hamlet med en hjemmestrikket Digtning af eget Spind, — saa har det dog føjet sig saaledes, at det kun er selve Efterskriften om »Aarsens Tiders Gerninger udi vores Land«, som har Værdi i vore Dage. Gerners egen Oversættelse af Hesiod og navnlig hans anstrengte Forsøg i sin vidtløftige Kommentar paa at gøre Hesiod fra en oldgræsk hedensk Digter til en Slags oldkristelig Moralist, er næsten værdiløs for Nutiden. Gerners Hesiod-oversættelse er nemlig ikke noget uvurderligt dansk Sprogmindesmærke, som f. Eks. Christiern Pedersens Bibeloversættelse af 1550 eller Anders Sørensen Vedels Sakseoversættelse af 1575. Det vilde nemlig Hesiodoversættelsen have været, hvis det havde været en stor samtidig Digter som Thomas Kingo, der havde foretaget Fordanskningen, og ikke en almindelig Rimer som Henrik Gerner, der havde givet den oldgræske Klassiker Hesiod hans første danske Sprogdragt. Gerner har selv en Fornemmelse af sine Mangler, han understreger i sin Fortale til Læseren, at Hesiods nye Dragt »ej er gjort paa den ny Mode, eftersom han er en gammel Mand, og jeg er ingen Købstedskrædder« eller med andre Ord: Mine Læsere og Venner, hold mig til Gode, at jeg Gerner ikke er nogen Thomas Kingo. Med fuldkommen Ret undlader Bibliothekar *Viggo J. v. Holstein Rathlou* at optage Prøver af Gerners egentlige Hesiodoversættelse i sit ypperlige Udvalg af Samtidens Digtning »Dansk Renaissance-Digtning« 1914. Her optager Holstein Rath-

lou derimod Side 59—108 hele Gerners Efterskrift »Hesiodi Dage eller Rijmstock« med dens her udeladte Fortale, et Indlæg mod Datidens lammende Tro paa de saakaldte Tyge Brahesdage.

Med denne Udgivelse af Gerners Efterskrift har Holstein Rathlou gjort Gerners næsten glemte Arbejde let tilgængeligt for Nutidens danske Kulturforskning. En Folkemindeforsker som Lektor *Henrik Ussing* i Sorø har brugt Gerners Efterskrift som et værdifuldt Kildeskrift i sin Fremstilling »Lavsgilder og Arbejdsglæde paa Landet i svundne Aarhundreder« i Samlerværket »Danmark i Fest og Glæde« II. Især Side 50—69 i dette Værk har Ussing gennemgaaet hele Gerners Digt fra Januar til December og givet fyldige Uddrag deraf i moderne dansk Retskrivning. En moderne Digter og Kulturforsker som Forfatteren *K. L. Kristensen* i Kerteminde anfører atter og atter Gerner i sine Undersøgelser om ældre Tiders danske Festskikke og Arbejdssædvaner. Det er mit Haab, at Gerners mærkelige Arbejde i denne første illustrerede Udgave med Kunstneren Povl Christensens Træsnit maa vinde endnu mange flere nye Venner, ikke mindst hos Efterkommerne af de danske Bønder, hvis Dagligliv Aaret rundt o. 1670 i Nordsjælland, Gerner paa en saa tiltalende og hjærtevindende Maade har beskrevet. Jeg har ligesom Holstein Rathlou beholdt Gerners gammeldags Sprogdragt, men jeg har forsynet Læredigtet med langt fyldigere Oplysninger end Holstein Rathlou Side 164—65 i hans Udvalg, derimod har jeg udeladt Gerners Fortale,

fordi den med sit stærkt knudrede Sprog og tynget af sin Samtids Lærdom i sin Helhed byder mere Skal end egentlig Kerne. Jeg foretrækker i Stedet for denne Fortale, som jo er let tilgængelig for alle interesserede i Holstein Rathlous Udvalg Dansk Renaissance-Digtning Side 60—65 at bringe en samtidig Digters festlige Skildring af datidigt dansk Bondeliv, saa meget mere som Henrik Gerner sandsynligvis o. Aar 1680 har inspireret denne livfulde Fremstilling. Jeg gaar jo derved paa en viss Maade i den gamle Præstemands eget Fodspor.

Da den senere Ribe-biskop *Lavrits Thura* (1657—1731) som ung Mand vilde skrive et Heltedigt om den nordsjællandske Opstand 1659, henvendte han sig til Gerner i Birkerød om Oplysninger og blev af ham henvist til Hans Rostgaard (1625—84) paa Krogerup. Siden blev Thura under Studieophold i Leiden og Oxford Ven med Hans Rostgaards eneste Søn, den senere Geheimearkivar *Frederik Rostgaard*, og han fuldførte i 1695 Heltedigtet om Hans Rostgaard, der først blev udgivet Aar 1726. I denne Levnedsskildring findes der Side 191—93 et mærkeligt Afsnit »Freden sluttes i Maji Maaned Aar 1660«, som indeholder en betagende Skildring af, hvorledes vort mishandlede Land umiddelbart efter den ødelæggende store Svenskerkrig 1657—1660 gav sig til Fredens Arbejde med et ukueligt Genrejsningsmod. Da Lavrits Thura kun var tre Aar, da Freden blev sluttet i Maj 1660, kan det fornuftigvis ikke være hans egen Oplevelse af den møjsommeligt tilkæmpede Freds velsignelsesrige Virkninger for

vort Fædreland, vi møder i Heltedigtet Hans Rostgaard. Det maa stamme fra en Mand, der ganske intensivt har oplevet denne Lykketid i Enevældens allerførste Dage, og der maa vi i allerførste Række tænke paa Henrik Gerner, der foruden en Mængde fortrinlige personlige Oplysninger om Hans Rostgaard og hans beundringsværdige Hustru Kirsten Pedersdatter, har overladt sin unge Ven Lavrits Thura til Offentliggørelse (S. 131 f.) Afskrift af et saa personligt Dokument, som sit Afskredsbrev til sin unge Hustru Dorthea, faa Dage før Dødsdommen skulde have været fuldbyrdet.

Jeg anfører med vor Tids Retskrivning de Strofer af Thuras Digt, der vedrører selve den nordsjællandske Bondes Liv i den store Fredssommer 1660, saa underfuld forskellig fra Krigssommeren 1659:

Der fandt en Tid sig ind, paa hvilken Nød og Kvide
Med Fjenden hastelig af Landet gik til Side;
En Tid, der yndelig og dejlig var at se,
Da Folk befandt sig fri for Trudsel, Vold og Ve.

Forarmet Bondemand fik atter Lyst, og lærte
At kline paa sin Væg, at fly paa Led og Gærde:
Og, om paa Vogn og Plov han nogen Mangel saa,
Udi sit Huggehus at raade Bod derpaa.

Hans Hustru da igen fik lækkert Smør i Kærne,
Thi før gad svensk Soldat og Rytter alt for gerne
Den søde Fløde spist; ja Mælken med saa glat
Gled ned i ham, som i vor lille hvide Kat.

Hyrdinden, fræk i Mod, i Skovens Ly og Lise
Sig gjorde Tiden kort med Axel Thordsøns Vise;
Mens Koen soppendes i Græs til Bugen op,
Frisk Mælk i Yver fik, og satte Huld paa Krop.

Da Bondens Sønner saas med deres Fryde-Tromme,
Med Krans om Hatten, og med Urte-Kost i Lomme;
Samt Blomster-Blus paa Stang, til Glædskabs Tegn paa ny,
At mælde Sommer an, og føre Maj i By.

Møg-Gilde glemte de ej heller da at holde,
Og efter gammel Skik hverandre dikt (ɔ: tæt) at trolde;
Hvorpaa hin søde Grød og skønne Berge-Fisk
Var liflig Herre-Kost paa slige Herrers Disk.

Da Kalv og Studling, kaad og lasket, sprang i Enge,
Som var en Glæde for de smaa Jep Mortens Drenge;
Helst, naar den løb med Stjert i Vejret, som en Kæp,
Og slog i Spring-Dans for deres Næse Knæp.

Da Ged og Faar og Lam af ingen Fare vidste,
Men aad det skøre Græs ved Elle-Busk og Kviste;
Da Gæs og Gæsling gik paa Fælled tryg og fri,
Thi lille Maren stod dem nok mod Høgen bi.

Da morsomt var at se de raske Bønder-Drenge
En Storm at vove paa Hø-Stakkene i Enge,
Og med fluks større Fryd at tage dem i Favn,
End Fjenden havde prøvt at favne København.

Min Pen med frejdigt Mod saaledes skriver dette
Med Alvor-blandet Skæmt; i Steden for at sætte
Med faa, dog glade Ord, det Sagen kommer ved; '
Den blide søde Maj tilbragte Norden Fred.

Saaledes maa Gerner have oplevet den livsalige Sommer 1660, da han som genopstanden fra Død og Fangenskab kom tilbage til sin elskede Hustru i Birkerød Præstegaard og kunde begynde den dybe Freds herlige Gerning.

Mens Lavrits Thura, som man let ser, stadig omtaler Bonden i tredie Person i sit Heltedigt, tiltaler Henrik Gerner bestandig Bonden i anden Person i sit Læredigt, saaledes f. Eks. i Januar-Rimet: »Du Bonde, som har langt til Skov, Din Skovning Du nu hente, At Du ej sinke skal Din Plov Og tabe Tidens Rente«, eller som i Septemberrimet: »Tærsk Bonde! nu Din Sæderug, Din Plov i Marken drive, Betænk den tidig Jordens Brug, At Du kan riger' blive«. Gerner maa have tænkt sig, at Bonden anskaffede sig hans Fordanskning af Hesiodus som en passende Afløser af de af denne Fremskridtsmand dybt foragtede halvdanske Bondepraktika-er og Husholdningskalendere, som oversvømmede Landet i de Tider, fulde af Overtro og Kvaksalveri som de var. Eller Gerner har maaske tænkt sig, at hans Kaldsfæller Præsterne skulde anskaffe sig hans Hesiodus og læse den op for deres Menighed, f. Eks. ved hver enkelt Maaneds Begyndelse. Det fremgaar paa en meget morsom Maade af et Æredigt til Gerner, forfattet af Vennen, Præsten *Bertram From* i Selde i Salling. From siger nemlig her om Sallingboerne, der ved hans egen Formidling har tilegnet sig Gerners Landbrugslærdom:

Nu skal vort hele Grandelav,
Jer som dir' (ɔ: deres) Præst antage,

Og naar de sidder i dir Lav
At æde Knæppekage
Jers Lærdom ihukomme brav,
Jeg skal det og saa mage.
Ja, naar de ganger ved dir Plov
Og Ryggen paa dem værker
Og raaber efter Studen Hov
Og genner paa de Stærke,
Eller de far med Vogn i Skov
Jers Ord skal de da mærke.
Hvem kan der meget undre paa,
At lærd Mand Jer saa priser,
De takker Gud, kan jeg forstaa,
I gør dem altid Viser.

Bertram From i Selde mener med andre Ord, at ikke blot Landets lærde Stand vil prise Henrik Gerner for hans Hesiodoversættelse, den første Fordanskning af Hesiodus, der kendes

Hesiodus! min gamle Ven
Hvor har I været saa længe?
Skal vi nu findes her igen
Udi de danske Enge?

men ogsaa den jævne danske Bonde, i Birkerød Sogn eller Kronborg Lynge Herred i Nordsjælland, som ogsaa i det fjerne Salling, maa prise Henrik Gerner for hans fortrinlige Læredigt om de enkelte Maaneders Bondearbejde. Det var nu ogsaa noget ganske andet end det Pøjt, som

Datidens Bonde maatte tage til Takke med, de halvtyske Bondepraktikaer, som oversvømmede Landet i det syttende Aarhundrede og de Husholdningskalendere, som Præsten Niels Mikkelsen Aalborg udgav i Oplag efter Oplag, smækfyldte af Overtro, Dagvælgeri og Kvaksalvervisdom. Gerner følger disse sine Forgængeres Skema, at give Raad og Anvisning Maaned for Maaned, men han har i øvrigt ganske kastet Vrag paa deres halvtyske Raad og Anvisninger og foretrukket at øse af sine egne praktiske Erfaringer, sine egne Oplevelser som landbrugskyndig Præst.

Ud fra denne Viden har Gerner følt det som sin Opgave at vejlede sin Ven, den danske Bonde og advare ham mod Forgængernes Tyrkertro paa Aarets 32 ulykkelige Dage, de saakaldte Tyge Brahesdage, hvor Datidens Almue efter Gerners Sigende havde den Tro, at den som blev født paa en af de Dage, skulde enten leve kort eller i stor Elendighed, eller dersom nogen blev syg paa en af de Dage, skulde han ikke komme til pas igen, og dersom nogen fordristede sig til at holde Trolovelse eller Bryllup, at flytte eller rejse, at købe eller sælge, at søge Rettergang, Ting eller Stævne, da skulde det ikke gaa ham vel, men adskillig Fortræd, Ulykke og Genvordighed skulde møde ham. I Stedet for denne ulyksalige, for Bondens Virksomhedsdrift lammende Tro, hævder Gerner den moderne Lære, at ingen Dag er forudbestemt til Ulykke for Menneskene, men alle er velsignede af Gud, ikke blot de kristne Helligdage, men ogsaa de arbejdsfyldte Søgne-

dage. Gerner slutter sin egen Fortale til sit Læredigt med de Ord: »Den danske Hesiodus vil lære os, hvad nyttteligt og bekvemmeligt er at vide og gøre i hver Maaned, saa og advare os, hvad ikke er tjenligt paa ubekvemmelige Tider, eftersom alting har sin Tid, og i lige Maade alle Tider har deres Gerning. Næst Herrens Hviledag, som er for Sjælen velsignet, saa holder han ej heller nogen af de andre Dage, naar de sømmeligt og efter Fornuften bruges, uden Velsignelser«.

Ved denne ganske moderne Opfattelse af Aarets Dage, svarende til den Radioappel, som Pastor Nedergaard nylig udstedte: Kom Søgnedagen i Hu, at Du holder den hellig med Arbejde og Virksomhed til Guds Ære, bliver Henrik Gerner Fader Holbergs Forgænger, en Lærer for det danske Folk i Holbergs Aand og med Holbergs Hjerte. Kan Gerner ikke sammenlignes med Thomas Kingo som Digter, saa kan han som Bondeven og Folkefører sammenstilles med Holberg. Fra »Hesiodi Dage eller Rimstok« gaar Linien videre til Holbergs Erasmus Montanus. Gerner ser ligesom Holberg Landets Styrke i en velstillet og tilfreds dansk Bondestand, og selv om Gerner naturligvis ikke længere er i Stand til at lære Nutidens Bonde tidssvarende og rationelt Landbrug, hvad ingen med Rimelighed kan forlange, saa kan han lære Nutidens Bønder og vor Tids Bondevenner, at den megen Tale om Fortidens Bondes Usseldom og Elendighed lykkeligvis er Overdrivelse. Det kan enhver skønne ved med aabent Sind at læse Gerners Læredigt om Aarets Bondearbejde i 1670 og

Holbergs Skuespil om den danske Bonde af 1720. Hvor nær de to Mænd staar hinanden i deres Syn paa Bondens Stilling i Datidens danske Samfund, kan et enkelt Exempel vise. Holberg lader sin Jeppe Berg, den fødte Gentleman, sige, da Nille advarer ham mod at lade Ridefogden faa alt for dybt Indblik i deres Tilstand ved personligt Besøg i deres Bondehjem. »Jo, saamænd maa han saa. Det er hver Mand her i Byen bekendt, at vi er formuende Folk; naar vi svarer vore Skatter og vort Landgilde, da kan Ridefogden ikke rykke et Haar af vort Hoved.« Holberg ved, hvor stærkt den danske Bonde var værnet af Datidens ypperste Lovgivning, »Kristian den femtes danske Lov«. Om denne Lov siger Gerner i et senere Digt, et Æredigt for Enevoldskongen Kristian den Femte, fra 1685:

Men Retten er for hver, den fattige og rige,
Den er for hver Mands Tarv, o Lovbog uden Lige!
Dog Prisen Kongens er, som Loven give lod;
Thi uden Myndighed er Love aldrig god.

Saa har vor Konge stor den danske Lovbog grundet,
At Udyd dæmpet er, og Dyder haver vundet.
Hver Mand sit eje kan foruden Vold og Kiv,
Hans Liv er hver Mands Lov, hans Lov er hver Mands Liv.

HANS ELLEKILDE

JANUARIUS.

Velkommen nyt Aar/ far vel du gamle December/
Med Fryd vi siunger Gud Loff med lystige Stemmer.
Paa Rijmstock Bonden nu Juletegnene skrifver/
Men Paulus med Mact igien dem herlige drifver.
Hermed vel Bonden Aarstjden gandske beseyler/
Men det er omsonst/ thi Bondens Practica feyler.

OM HELLIGDAGE.

Første Dag i Aar oc Uge/
Som du niuder i dit Ljff/
Skal du ey til andet bruge
Ey til anden Tjds-Fordriff/
End din GUD aff Hiertet priise/
Oc all Æris Priis beviise.

Tack ham for all Velstands-Lycke
Udi det forgangen Aar.

Tack for hver velsignet Stycke
Hand i ugen giffvet har:
At du ey med Biørnens Skare
Sue skal paa Rammer bare.

Første Onszdag i hver Maaned
Holdis skal for Bede-Dag/
Dog dend bliffver offte laaned
Til een festis Høytijds Sag/
Men dend Onszdag nest mon kiøre
Skal dend førstis for fald giøre.

Med de Viise udaff Østen
Skal du søge flittelig:
JESUM som er bleffven trøsten/
For os alle naadelig:
Dagen aff 3. Konger neffnis
Vi paa vore Fiender heffnis.

OM DAGENS-GIERNING.

Vi ryggen til det gamle Aar
Med Glæde nu omvender/
Vor Ansict til det ny Aar staar/
Gud os vel Lycken sender.
Vi alle Glugger stopper til/
At Kulden os ey klemmer/

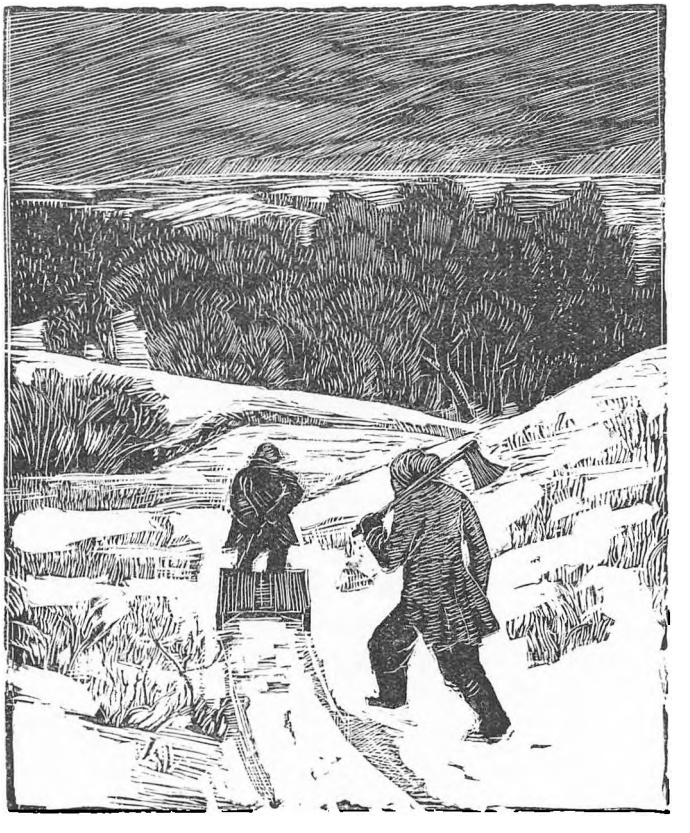

Thi Sneen vel derind komme vil/
Hvor Soel sig ude glemmer.
Dit Giersel hug men moesen bær
Oc strax til Steden føre/

At du betjds kand ferdig vær'
Din Gierder ferdig giøre.
Du Bonde som har langt til Skoffv
Din Skoffvning du nu hente/
At du ey sincke skal din Plow/
Oc tabe Tjdens Rente.
Een Knub paa Sleden veltis let.
Naar som de Hvjde fluer/
Det er een flittig Hoszbonds Ret
At haffve varme Stuer.
Men Føret staar lad Pleyel gaa
Om noget ud skal føris/
Dog tænck paa Sæd oc tersk ey saa/
At Sæd igien skal kiøris
Fra Kiøbsted Mand for dobbelt Priis
Hvor du det Enckelt soldte
Der aff er Bonden bleffven viis/
Men Rjgdom ey beholdte/
Dend kloge Bonde sancker nu
Det hand sig med skal holde
Naar Opslag kommer med een True
Oc Skattens strenge Rolde.
Hand torffver med Korn Kul oc Veed
Med Høns oc Svinen fede/
De spæde Lam gaar ocsaa med
For dobbelt Penge reede.
Hand dem ey setter i sin Hals
Naar hand har Torffvet prøffvet/

Hand heller seer hand har til Vals
Naar andre gaar bedrøffvet.
Hand kiøber baade Fisk oc Sild
Hand kiøber Salt oc Hummel/
Oc fører til sin Luce gild
Foruden Ruusig tummel.
Han giemmer det til Tjden er/
At Plowen frem skal driffvis/
At ey hans Hoppe eller Mær
Fra Plowen da skal riffvis.
Oc hente Føden paa *Credit*
Oc dobbelt igien gielde
Hvoraff kun falder slet *Profit*
Naar Vognen monne helde:
Giff Hønsen' noget risted Brød
Giff dennem stegte Erter
Saa faar du Eg udi dit skiød
Til Viinmos oc til Terter
Giff Søerne Haffre stegt oc tør
Saa løber de med Orne/
Saa faar du { Faste- / Stege } grisse før
I rette Tjde borne.
Nu falder ind een Dag ublid
Som mand mon Snapsting kalde
Der reyser mangen nødig Did/
Dog bør hand Løfftet holde.

FEBRUARIUS.

Nu kommer Blidel med sine sludactige Sæder/
Hand Iisen Bryder/ med frisk Lufft Fiskene glæder:
Visselig hand tencker sig Sommer nafnet at hafve/
Men hvad er Naffnet? hvem kand nu bieddene Graffve?
For een Sommer nat mand vel dend første beregner/
Men det er kun snack/ med kuld hun alle begegner.

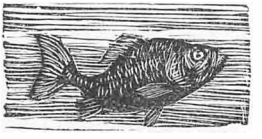

OM HELLIGDAGE.

Kyndelmisse-Dag vi holder 2. Febr:
Hellig i Guds Meenighed:
Det Jomfru Maria volder/
Som i største Hellighed/
Sig oc Barnet JEsum vilde/
For Gud udi Kircken stille.

Stormens Dag vi ey forglemme/ 11. Febr.
Thi dend vidne med sig bær/
At Gud med os selff var hiemme/
Der vor Fiende var os nær:
Vi fick Hielpen/ Fienden Spotten/
Tack ver Gud som hialp om Natten.

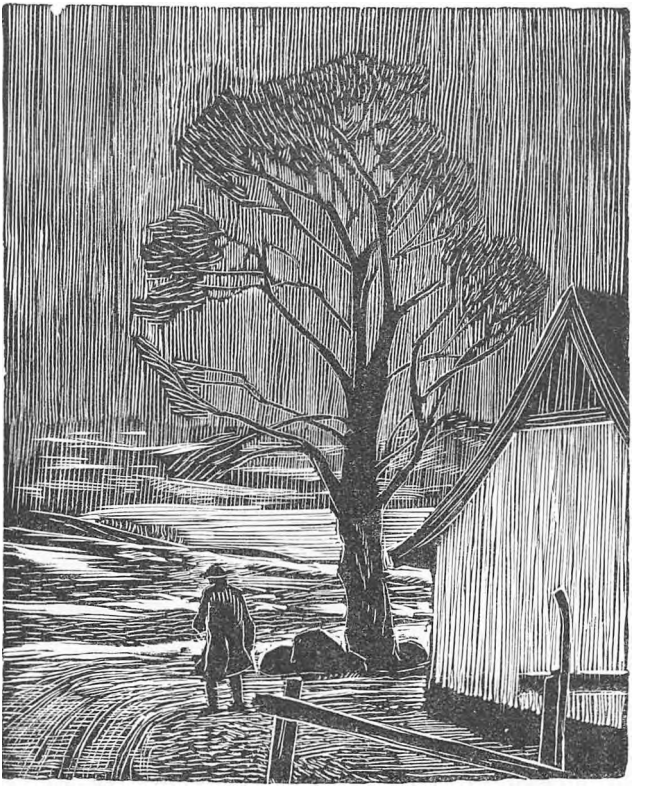

OM DAGENS GIERNING.

Naar Kyndelmisse knude/
Sin Pose ryste vil/
Skal du til Qvæg oc Stude

Halff Foder haffve stil:
Det siunis vel at Sommer
Med Lercken komme skal/
Men det slaer ofte bommer/
May giør paa Foeret val.
Ag Riisz endnu i Vangen
Glem icke Staffverhug/
Det har forderffvet mangen/
Hans Gierder ey var luct.
Hand først sin Sæd forderffver
Oc Qvæg hans Høst fortraaer/
Hand bander sig forhverffver
Aff hver som forbigaaer.
Med møg aff Hønns oc Duer
Din Haffver vel bestrøe/
Leg paa i store Ruer
Det gaffner for dit Frøe.
Nu kommer Faste Grisse
De bærer Bonden Priis
I Olden er de visse/
At løse Gields Beviis.
Til Gaas vi Gassen slipper/
Naar hun skal legge Eg/
At Eggen os ey glipper
Naar Gaasen under Veg/
Sin Eg udligget haffver
Oc Unger ventis skiøn/
Aff hvilcke lecker Gaffver

Kand haffvis uden Bøn.
Til dyner Fieren duer/
Til Bordet Gaasens Kiød/
Til Kaal vi Ister bruger/
Oc Fit der aff til Brød.
Paa Amag Katten jagis } Fastelafns
Af Melcketønden ud } Maandag.
Paa samme sted og dragis
Med Gaasen Kattestrud.
Det hendis Hoffvet koster
Dog Halsen er besmurt/
Med Sebe (Askens Moster)
Det kommer hende suurt.
Dernæst om Egget dantzis/
Til Maygreff tagis een/
Hand med Mayinden fandtzis/
Hinanden de vel meen.

Hvem da ey Hvedeleffve
Kand faa i Fastelaffn
Hand kand ey lenge leffve;
Langt mindre giøre Gaffn.
Hvo nu vil fersk Fisk æde
Hand skal sig vel omsee/
Hand maa oc Klowen væde/
Oc Garn der til beree.
Hvor Garnet icke stander/
Der fangis ingen Fisk;
Hereffter Fisken lander:
Som ynskis paa vor disk.
Nu skal du Bier rycte/
Oc hielpe udi Nød/
Du maa vel ellers frycte/
De for dig bliffver død/
For Muus dem vel bevare/
Oc saadant U-krud meer/
For dem ey Føde spare/
Diszbedre de sig teer.
Men om de for dig svermer
Paa denne Aarsens-Tjd?
Hvad om det bliffver vermer?
Forloeren er all Fliid.

MARTIUS.

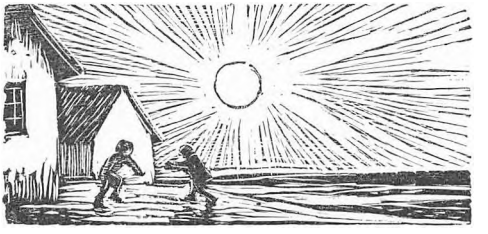

Thor med Lyst til sig ved veggen Børnene locker/
Oc naar Eggene spraaes/ hønen for Kyllinge klucker:
Aff tilkommend vaar vi Paaskelillier haffver/
Men til Jordens Ryct med Fliid vi plovene laffver.
Dagen med Natten it vist maal jeffnlige Stiiler
Det Soelen volder som nu til Væderen jiler.

OM HELLIGDAGE.

Udi denne Maaned falder 25. Martii.
Een glad Budskabs Frydedag/
Dend vor Frue-Dag vi kalder/
For det var en Jomfrue fag/
Hun een Engels- { Tale / Hilsen } hørde
Som til Verden Glædskab førde.

Naar dend udi Dimmeluge
I Calender skriffvis ind:
Palme-Løffverdag vi bruge/
Men dend anden giøris blind/

Vi til Gud aff Hiertet beder/
At hand os til Frelse leeder.

NB. Naar dend falder ind anden eller tredie Paaskedag/ skal dend oc holdis Palme-Løffverdag; men der som dend falder fierde Dag effter Paaske-Festen/ skal dend holdis paa Samme dag/ som dend falder: som er skeed 1668. 25. Martii/ som da var fierde Paaske-Dag.

OM DAGENS GIERNING.

Nu laffver vi vor goede Plov
I Aaget Oxen spender:
Hand maa nu lade til sin Bov/
Hand udi Furren render.
Vi Grønforr nu først legge vil
At Jorden vel kand raadne/
Oc ingen Rødder sette til
Aff Ukruds-Tidsel laadne.
Nu letter Fisken sig fra Bond/
Nu skal vi Ruuser sette/
Hand har forladt sin Vintergrund/
Oc vil nu mangen mette.
Dernæst vi Kaalfrø villig saar/
I Gadejord oc Haffver/
Vi vist der aff omsider faar
Een Vinterkost vel faffver.
Vi flytter Træer oc poder fast/
Vi sætter Valnød Kierner/
Vi Jorden graffver nu med hast/
Men Qveget haffver verner.

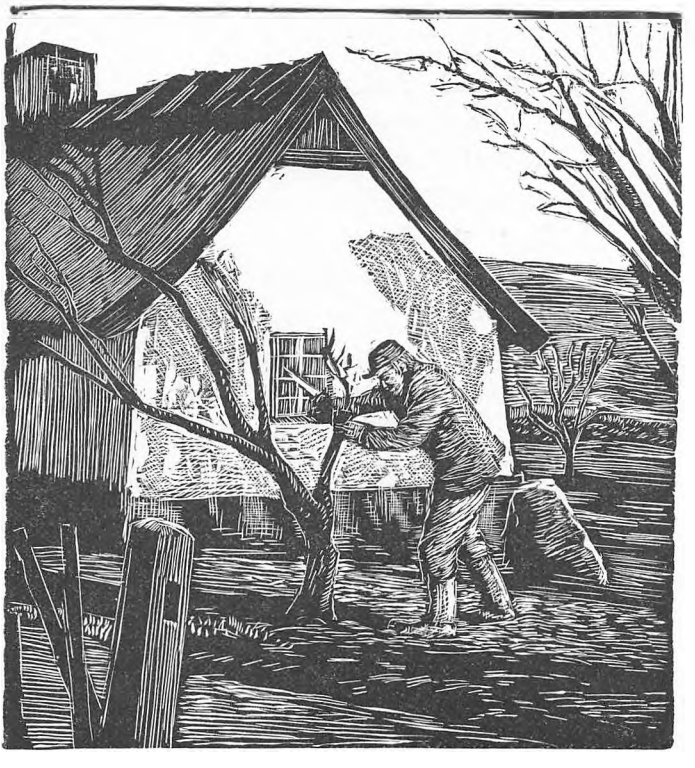

Nu poder vi vor Vinterfruct
Dend sterckist er at giemme.
Dend med sin Frøg een herlig Luct/
Det kand een Siug fornemme.
Men Stammen skal med Salve goed
For Regn oc slud forvaris/

At dend ey skal foruden Boed/
Aff Væde plat forfaris.
Aarsgamle Poder haff i act
Oc ritze deris Stammer/
At de i Barcken bliffver flact/
Fra Roed/ oc Vext annammer.
De første Blomster Poden faar
De skal oc strax aff pluckis
At dyden ey med dem bortgaar/
Oc Nytten ude luckis.
I neden saaer vi Røder Frøe/
Løg/ Reddicker oc Roer/
Dog du det meget tynt skal strøe
Diszstørre de da groer.
De baade er een herlig Kost/
De stoer Omkostning sparer/
De spare kand paa Sild oc Torsk/
De Vinteren udvarer.
Hvor skulle Holland oc Amag
Sig kunde Rjgdom sancke?
Med mindre de til saadan Sag
Hensætte deris Tancke.
Din Biugvang nu vel lucke til
Saa kand du Fred beholde/
Thi Vangvant Qvæg saa gierne vil
Fortræd oc Skade volde.
Om du skalt bygge giør det strax!
Med Svalen skalt du kline.

Saa staar din Bygning som it Ax
Oc alle Vegge fiine.
I morgen vil jeg steffne Piil
Oc ned i Pølen sette/
Indtil de fatte Roed med Iil
Saa sette dem til rette.
De leffvend Støtter bliffve skal/
Naar jeg ey Støtter haffver/
De Gierdet holde skal saa vel
Som beste Bøgestaffver.

Nu Felder Hiorten tacker
Som Hanrey felder horn/
Hand dem saa sammen packer/
Deraff ey sees it Korn.
Nu Bygger Raffnen reede/
Oc sine Unger smaa
Udligger/ oc aff Vrede
Forlader dennem saa.
Har nogen fnatted' Hender/
Hand samle Paddeleeg/
Mand Vandet deraff brender/
Som læger udslet slig.

APRILIS.

Skøgelig Aprilis/ du har hoer actige Facter/
Du leer/ du græder/ du beyler passelig acter.
Du priisen dog hafver iblant de dydige Qvinder/
Som til Huusens-Tarff aff Hørren Traadene spinder:
Det vel kand merckis/ at du til vilde regierer/
Thi du grøn Kledning aff Gresz oc Blade forærer.

OM HELLIGDAGE.

Paaske Torszdag vi annammer
Nadverens Indstifftelse/
Paa Langfredag vi hukommer
Christi haarde Lidelse:
Gid vi Spisen ret maa bruge/
Gid vi Korset ret maa skue.

Hver dend Tjd vi spisen niude
Christi Legom oc hans Blod/
Vi da lader os forlyde/
Om hans Død oc Hierte goed.
Torszdag skal Langfredag mindis
Oc blant Helligdage findis.

Efter Sorgens mørcke Dage
Skinner frem vor Paaske-Fest
Meere sød end Honning kage/
Christus er opstanden vist/
Hand med Seyer os betecker/
Oc aff Graffven os opvecker.

OM DAGENS-GIERNING.

Nu har vist Faaren' mesten lemt/
Nu maa vel Lammen gildis/
Det for dem nu er best beqvemt/
Thi Vinteren nu mildis.
Om trei Aars mod de giffver Uld/
De giffver Kiød oc Telle/
For Hungersnød/ for Vinterskuld/
De bær oc skiønne Belle:
Vi prøffver oc det samme spil/
Med Svin/ med Føll oc Kalffve/

Som leffve skal oc leggis til/
De er Formuffven halffve.
Paa Kiør oc Bester nu giff Act/
At de sig icke setter
I Mosen/ oc du skalt med Mact
Dem Haabeløsz oprette.
De gaar ud effter Soppegresz
Med det sig vil forlyste/
De ey saa lette er som giesz/
Derfor de Ljffvet miste.
Luck Gierder vel med All oc Torn/
Din Jord lad bliffve møyet/
Saa giffver hun dig meget Korn/
Naar hun er saaed oc pløyet.
Har du ey Møg? Men Halm oc Straae/
Lad det paa Jorden føris
Oc sett saa siden Ild derpaa/
Saa kand hun fructbar giøris.
Har du ey Møg? ey heller Straae?
Oc intet for at kiøbe?
I pøle Vand dit Sæd-Korn slaa!
Een døgen der i støbe.
Naar det er gjort/ tap Vandet fra!
Dig strax til sæden laffve!
Det er forsøgt/ vil du mig troe/
Du Gaffn deraff skal haffve.
Din Vaar rug er din første Sæd
Dend strax i Jorden kaste/

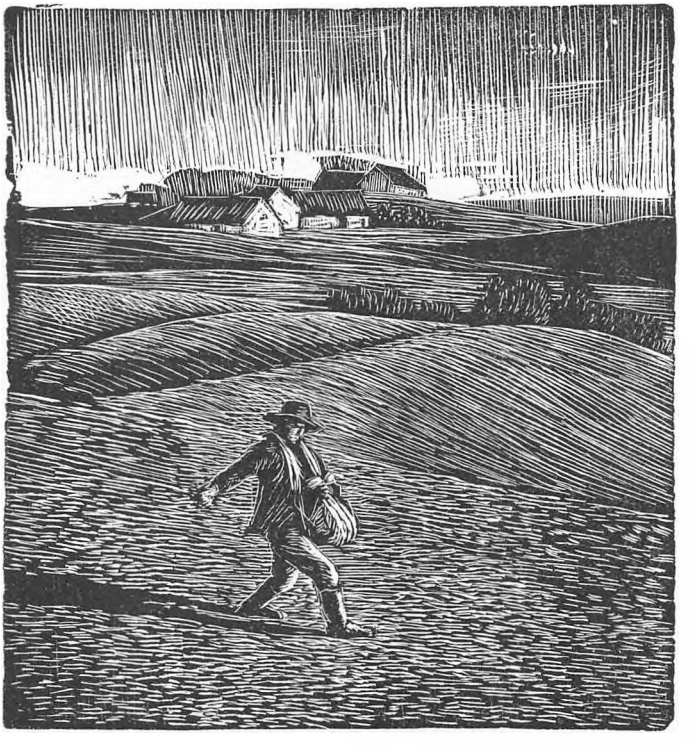

Din Haffre vere skal bereed/
Saa skal dig ingen laste.
Pløy nu til biug men du har straae/
Ved Gresset er for silde/
Du effter Ploven straxen saae/
Det aldrig teer sig ilde.

Du tyckis vel det tiilig er/
Men dobbelt Gaffn det bliffver/
Stort Hammelt Korn dig Jorden bær/
Een tør høst det dig giffver.
Ey vil/ ey kand du all din Vang
Paa denne Tjd tilrede?
Saa har du dog i Høstens-Trang
Dend første Sæd til Føde.
Du meen/ det giffver stacket Straae/
Du meen du Halm skal miste/
Ja lad saa vere hvem vil saae/
Sit Korn for Halm at høste.
Ney/ ney/ er Jorden ickun goed?
Hun aff sig skal i Tjde/
Det beste Korn oc Straae fra roed
Tilljge snart opskiude.
Dend første Sæd sin Vedske har/
Dend sidste kand dend miste/
Saa Axet tit i Holcken staar/
Oc icke kand udbriste.
Nu pode du som pode vil/
Det Første er det beste:
Frøe stocke du oc sette til/
Nu kand de Rødder feste.
Nu skal du graffve Haffverne/
Oc Bieddene indrette/
Saa kand du niude gaffverne/
Aff det som du vil sette.

Nu skal du saae dit Urtefrøe/
Som til dit Køcken brugis/
For tyckt skal du det icke strøe/
Saa kand det oc vel luugis/
Du Bønner/ Erter sette skal/
Naar Maanens Skinn afftager/
At rijse dem oc ey for hall!
Een rett aff dem vel smager.
Vor *Apricoes* oc *Persic*træer
I Blomster nu frembryder/
Vi snitter Viinen saa dend bær
Om sider Fructen niuder.
Nu Fisken leeger faar vi skal/
Nu vil oc Laxen bide/
Naar Ellet fnasis uden tall/
Da vil vist Aalen skride.
Nu Tjden er at Gøgen gael/
Skal Piger sig forvare/
At de ey fastend' med ham tal/
At hand dem ey skal daare:
Men mercker/ Gøgen er ey dend/
Som eder monne gecke/
Hand varer eder om dend Svend/
Jert Brudeskriin vil brecke.

MAJUS.

Hey/ nu ride vi Sommer ibye/ vi siungende kommer/
Med dend herlige May/ oc med dend lystige Sommer/
Majus har axslet een Ysset foer/ oc paa greenene Frønne/
Kiortelen hans er bremmet af ny med Løffvene grønne.
Blomster oc Urter er i vor Vang/ vi Krantzene fletter/
Til fersk Smør oc Flød/ vi Melck aff Kiørene setter.
Fuulene qvidrer i Skoff oc Marck med liflige Stemmer/
Sildig oc Aarle de frydelig er/ Guds ære de fremmer.

OM HELLIGDAGE.

Glæd dig nu at hellig holde
CHristi JEsu Himmelfart/
Thi hand os som vare solde
Haffver frelst oc vel forvart.
Himmelen hand obnet haffver/
Oc hos Gud vor Sæde laffver.

Veyen har hand for os ganget/
Himmelen igiennembrutt
Vi een Tilgang fri har fanget/
Oc vi bliffve ey forskutt/
Hand os alle til sig drager/
Oc forjager alle Plager.

Pintze-Fest du ey forgette!
Pryd dit Hierte for din Gud/
Oc alting til Side sette/
Thi du est hans kiere Brud/
Thi dend hellig Aand dig sendis/
At du skal til Gud omvendis.

DAGENS-GIERNING.

Endnu er Ploven i sin Gang/
Oc Øgene i Seele/
Vi saaer oc nu vor Sommer Vang/
Vor Korn med Jorden deler.
Vor Haffre/ Biug/ boghvede Korn
Vi saaer oc Jorden harffver/
Der bliffver intet aff forlorn/
I Høst vi dobbelt arffver.
Vor Hyrde gaar i Vangen hen/
Med Horn oc Horseskremme/

De vilde Diur er ey hans Venn/
De lar sig icke temme.
De Harer som paa bladbiug gaar
Dem Kiuser han aff kornet:
Naar hand med Røst oc Stemme klar
Vil tude udi Hornet.
Hand acter vel paa Svine gaff/
Hand stetten ey forgietter/
Hand kiender Qvæg oc Horsetraff/
Hand Qvæg i Folden setter:
Vi Bønder nu om Gierde gaar/
Oc een den anden pandter:
Som i vor Skraae beskræffvet staar/
Paa Øxe/ Skoe oc Vandter.
Dit Urtefrøe skal du nu saae!
Som kand ey Kulden taale/
Thi det sin Varme nu kand faae
Aff Soelens hidtzig Straale.
Nu læsis Eng fra Riis oc Qvasz/
At de ey Leen skal hindre:
Naar dend til slæt er Steened hvasz/
Din Strygspaan oc erindre.
Aff Urter brend nu krafftig Vand/
Glem ey at sette Planter!
Stærunger du nu haffve kand/
Afflegg nu dine Vandter/
Din Vinterved du skoffve maa/
Men Dagen kand tilrecke/

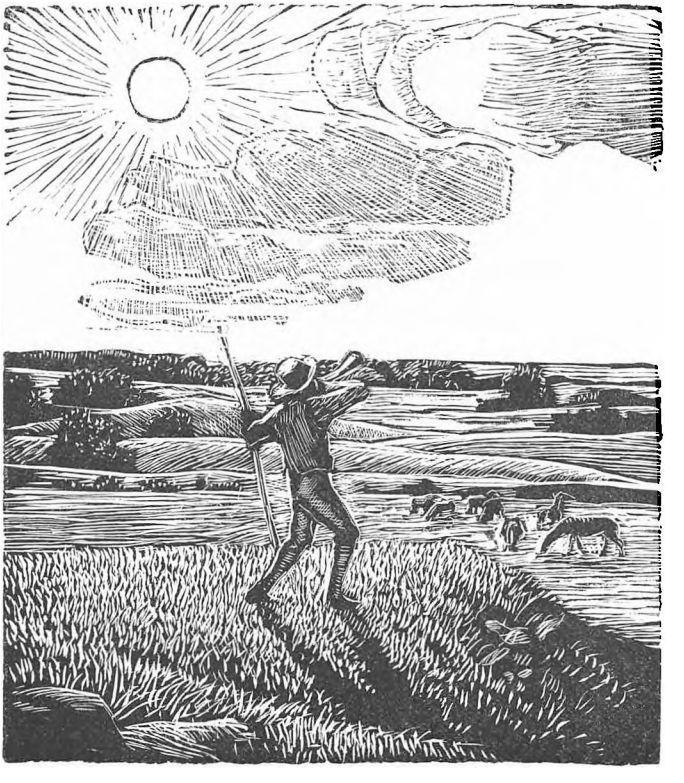

Du dobbelt Gaffn deraff kand faa/
Tør ved/ saa vel kand klecke.
Om Vinteren er Dagen kort/
Da kand ey meget giøris:
Daglønnen gaar dog lige fort/

Dog faae lesz hiem kand kiøris:
Oc naar dend end er kommen hiem/
Oc skal til Ilden bæris:
Saa er dend grøn oc meget slem/
Oc uden varme tæris.
Men Sommerved er dobbelt drøg/
Paa een Dag kand dend skoffvis/
Dend varmer strax foruden røg
Dend best paa torffvet loffvis.
Nu har du val paa Smør oc Egg/
Nu faar du Fisk i Ruuse.
Nu skal du kliine Govl oc Vegg/
Nu skal du tørre Huuse.
Nu skal du bøde Hull paa Tag/
Nu skal du ny Huus tecke/
Forsømmer du dend reede sag/
Da vil det paa dig lecke.
Lad Tørffvespaden faae sin Gang/
I Tørffvemoesen skoffve/
Thi Vinteren er meget lang/
Med Kulden holder loffve.
Din Tørffve skal du brede vel/
Dernest saa skal dend reysis
Oc siden skal dend steckis til/
At dend igiennem blæsis.

Til spiisen er nu Krebsen sund/
Hvort mand dend nu vil føre.

Men Valdborg-Dag for dend er ond/
Som ey kand Regnskab giøre.

JUNIUS.

Junius har sin Kaabe besyet med deylige Roeser/
Beenene kledde vi seer med Jordbær-farffvede Hoeser;
Hatten er oc med Krandtze besatt/ med striibede Liller
Vircked iblant/ med fliid sig mod os vennlige Stiller.
Med sig hand aldtjd een ferdig Tienere fører/
Som for ham flittig med leen i Engene kiører.

OM HELLIGDAGE.

Det du icke kand begribe
Med Fornufftens-Artighed/
Urandsaget lad det bliffve/
At dig Gud ey bliffver Vred/
Oc Fornufften din saa vender/
At du ey din Daarskab kiender.

Om Gienfødelsen at snacke/
Men dend daarlig Kiødsens-Santz/
Er kun hid oc did at flacke/
Oc ey finde Ærens-Krantz.
Troen skal det beste giøre/
Naar Guds Ord/ monn Hiertet røre.

Trinitatis Fest paaminder
Dig om saadan hellig Ting/
Nicodemus sig befinder/
Oc i kloge Daarers Ring.
St: Hans Baptist dig viiser
Hen til JEsum som os spiiser.

OM DAGENS-GIERNING.

Vor Gierning er end ey affgiort/
Som vi i May begyndte/
Dog gaar det med os driffvend' fort/
Sid'n Junius paaskyndte:
Med Huus at rense/ tag at fly/
Med Veggene at kliine/
Med Skov at føre hiem til bye/
Hvem vil nu ad os griine.
Vi har vor Riffver ferdig giort/
Vor Leer/ Ledrag oc Ringe/
Min Lee er blanck oc icke sort/

Den Steened braff kand klinge:
Leedraget er med Horn oc Spaan/
Forsiunit/ saa os fattis
Slet intet/ vi foruden laan
De beste Bønder skattis.
Nu sancker Luce Urter hiem/
At hun kand Skilling skaane:
For Farffveren hun Pungen giem/
Hun vil ham intet laane.
Hun (1) Engeskier/ (2) Skoffabildbarck/
(3) Rørtop oc (4) Brendser sancker/
Hun leeder om i Skoff oc Marck/
Oc mangt it fiedd omvancker.
Deraff hun Poppegoyegrøn
Oc Brandguul-Farffve laffver/
Til Guult til Grønt hun meget skiøn
Alt i Beredskab haffver:
Hun veed oc Raad til Vadmel sit
Selff hiemme (5) Sort at giøre/
Hun meen det koster alt for fitt
Til Kiøbenhaffn at føre.
Thi det jo icke lastis kand/
At mand det bruger hiemme/
Som voxer i vor eget Land/
Oc kand Vort gaffn forfremme.

(1) Med Engeskier: Farffvis Poppgoye grøn.
(2) Med Skoffabildbarck farffvis Guult.

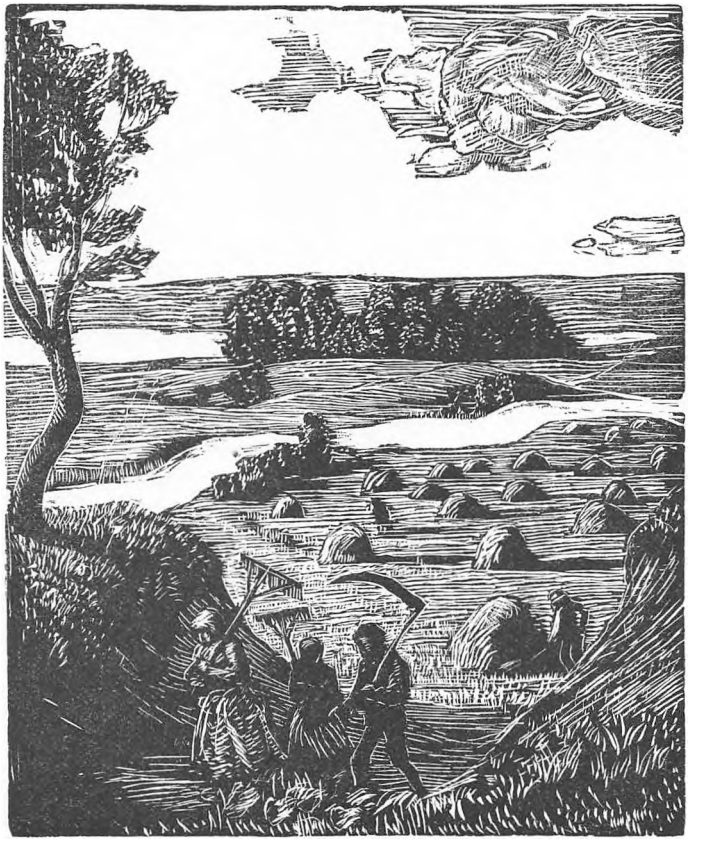

(3) Med Rørtopp; Grønt.
(4) Med Brendser Brandguult.
(5) Til Sort at Farffve bruge Bønderne Slibesteensand/ Victril oc Ellebarck.

Vi gaar nu bort i Engen hen/
Til Sletten os henføyer/
Er det end noget Vaat/ min Venn/
Det os dog ey bemøyer:
For Leen da Gresset best har fald/
Gud giff os siden Tøre/
Een hver forrette kun sit kald/
Gud skal det andet giøre.
Vor Høst Vogn er oc laffved til
Med Vebel/ Reeb oc Suuler/
Høetyffven vi med tage vil/
For Arbeyd vi ey skuuler.
Vi strøer/ vi vender om vor Gresz/
Vi det i Stacken setter/
Vi før det hiem lesz effter lesz
Det Faar oc Qvæget metter.
Nu leggis Smør/ nu tryckis Ost/
Aff Kiør/ aff Faaer oc Geeder/
Nu sanckis Melck dend beste Kost/
Dend vi ophoffven heeder:
Nu brendis Vand til Lægedom
Aff Blomster oc aff Blade:
Som alle Siuge kand bekomm'
I Apoteckets Lade.
Vi har nu mode Kirsebær/
Oc ribs til Lysten bruger/
Vi har Placer aff Rosentræer/
Vi haffverne nu luuger

Endiven/ Sillere oc Kaal
Vi hypper oc omsetter/
Vi Vand gir paa dem med een Skaal/
Saa luckis de dis tetter:
Forsett nu hen din Timian/
Diszbedre kand dend fremmis/
Beskue dend deylig Tulipan/
Lad ey Guds Gierning glemmis.
Nu voxer Fructen tyck oc stor/
Paa Kornet Roeden brister/
Altingist nu heel herlig groer/
Som Mennisken forlyster.

JULIUS.

Julius er Huuszfaderen Hersk/ hand Vinteren huer/
Klogelig hand forstaar hvortil Høestackene duer.
Engene høstis/ Høstackene staar/ vi sette i Hilde
Hestene/ men vi lesse vor Hø ved Vindene milde.
Tiilige Sæd vil laane sig Huus/ hun Axene bøyer
Kornet i Laden vi føre/ vor Heste vi setter i Tøyer.

OM HELLIGE DAGE.

At jeg dig saa tjt besøger
Giør jeg ey foruden Sag/
Det got Venskab snart forøger/
Dog jeg kommer ey hver Dag/
Thi for tjt sin Ven at gieste
Giffver Spot iblant de Beste.

Hvordan du din Ven oc Frende
Fryntelig besøge skal;
At hand skal sig mod dig vende/
Fiinljg oc undfange vel/
Det Elizabeth med Ære
Oc Maria vil dig lære.

De dig oc ret kand affmale
Naar din Hilsen er fuldendt/
Hvordan Ord hvad snack oc tale/
Du maa bruge u-fortenckt/
Andre skalt du hiemme lade/
Oc ey deris Rycte skade.

OM DAGENS GIERNINGER.

I engen findis Stack hos Stack/
Opsat vel sammenreffven:
Tilbage findis ey it Hack
Det er alt slaget bleffven.
Vi fylde nu de huule Huus
Høelade oc Høestenge/
Vi giemmer det til Vinterbruus
Da Høe er bedr' end Penge.
Den første sæd har naad sin Vext
Er moed oc fuld aff Kierner:
Hand spør om Meye-Reed er fix
Hand vil i Huus saa gierne.
Laff dig derfor til Høsten graae
Med Meye-Reed/ Med Seyel/
Følg Landsens viis som best kand gaae
I Sieland oc i Veyel.
Mey lystig paa forsøm dig ey
Forskaff dig Binde-Qvinder/

Det er i Høst dend giennist Vey
Det Sæden selff paaminder.
Lad Qvinden binde faste Baand/
Oc reent op effter riffve!
Diszbedr' i Ladd det leggis kand/
Oc got at terske bliffve.
Lad Sladen sanckis flittig op!
Stoer Synd det er at spilde.
At sancke her oc der een Knop/
Kand hielpe smuct til Gilde.
Naar Kornet er i Traffver satt
Oc Skyen Vand opdrager/
Da stable Kornet vel mod natt/
At Regnen det ey plager.
Giff Gud oc Kongen hvad dem bør/
Giff Præst oc Kircken Tiende/
Dernest in Vangen friilig kiør/
Oc fryct for ingen Fiende.
Thi før du noget ind utalt/
Hvoraff du ey vil tiende?
Du niuder det ey ubetalt/
Din Falskhed vil dig minde/
Dit Feste har du først forbrutt/
Aff alle Spot du haffver/
Din Øffrighed er paa dig mutt/
Du mott oc giffve Gaffver.
See til din Høst-Vogn intet feyl
For Lesmed/ Reeb oc Tyffve/

Med dig tag Mad oc Øl i Leyl
Om du høyt op vil klyffve.
Thi Øl oc Mad giør Bondens Gaffn
Oc icke Folcken' lette/
Aff Ølmisz-Krog gaar vide Sagn

Lidt kand dend icke tette.
Olai Afften skalt du saae/
Dit Kaalfrø! Oc forvente/
Paa Michels Afften Planter smaa
Som Vinter-Kaal kand hente.
Kield Svibyg er end ey saa ond
Som hand end staar beskreffven
Aff hannem Bonden ingenlund
Forderffvet platt er bleffven.
Det Smør som nu kand bliffve lagd
Skal strax igien fortæres;
Det ey kand vare/ er mig sagd/
Med Orm det vil formeeris;
Capuun nu unge Haner smaa
De det nu best kan taale/
Saa kand du aff dem siden faae
Det du vel med kand prale.
Hvad Leckrer er blant Fuglverck tam
End een vel feed Capune?
Enddog hand haffver ingen Kam/
Hand lar sig dog vel brune.
Een nydelig oc lecker Ret
Aff hannem kand bereedis
Dend frandske Kock ham pynter ret
Hand for een Daler ædis.
Adskillig Vand nu brændis friit
Som Legomet bestyrcker/
Omsider gir vi Hielmen qvit

Oc andet Arbeyd ørcker.
Vor Tørffve skal vi Age hiem
Saa fremt dend tør mon være:
Thi nu er Tjden best beqvem/
For Tørffven hiem at føre.

AUGUSTUS.

Jorden in Augusto klæd er med deylig Klæder/
Med Rug/ Biug/ Erter/ som Aarets vanlig Sæd er
Somt staar paa Roden/ somt bunden settis i Traffve;
Paa skaar somt ligger/ somt røglet settis i lafve.
Kornerjg Augustus/ Du fylder Lader oc Huuse/
Til vor Vinterkost/ naar vinter Vindene bruse.

OM HELLIGDAGE.

Nu ophører Ting oc Steffne
Udi denne Maaneds-Tjd/
Ingen fester kand mand neffne/
Som udi Høstmaaned bliid
Holdis skal/ *Augustus* melder/
At det nu om Høsten gielder.

OM DAGENS-GIERNING.

Nu høster alt som høste vil/
Nu tømmer Bonden vange/
Langt faster end hand laden pil/
Om Vinteren dend lange:
Hand før nu hiem i Lesse Tall/
Tar ud igien i Neeger:

Hand tømmer baade Bierg oc Dal/
Sit Hierte dermed qveeger.
Hand fylder lade Huusz oc Loe/
Hand store Hesse setter/
I Høst hand veed sig vel at snoe/
Hand alting vel indretter.
Blant Haffren strøer hand Backesand/
At Muusz den ey skal skere/
Oc Hessen troelig stecker hand
At dend kand Vandfrj vere.
Nu giffver Bonden Effvered/
Oc Qvæg i Vangen slipper/
Hand Føll/ Faar/ Kalffve skal opleed'
Det nu saavit omstripper.
De Hopper som Føll bere skal/
Skal nu ey meere drage/
Med mindre du har dennem fall
Eller dem vil forjage.
Men naar du Jull paa Baggen har/
Saa kand de siden træle:
Deraff de da ey Skade faar/
Om de Lidt gaar i Seele.
Vor Galdring er all vell udbred/
Dend skal nock nyttig bliffve:
Thi naar dend flittig er tilreed/
Kand dend got Lerred giffve.
Nu kiernis først det beste Smør/
Som ret skal offver giemmis:

Nu rusker *Luce* all sin Hør/
Dend Kneblis oc udkiemmis.
Paa Lofftet Kneblen leggis hen/
Til dend fuldtør mon' bliffve/
Saa tagis dend her frem igien
Aff dend mand Frøet mon driffve.
Men Høren senckis udi Vand/
At Skeffven vel skal skøris.
Men andre rødner dend paa Land/
At dend mod Solen tøris.
Den Landrød Hør er vel saa goed/
Som Vandrød Hør oc bedre/
Den bløder er/ gier fiiner Traad
Saa siger vore Fædre.
Nu setter Studen Telle til/
Nu lucker hand sin Nyre;
Lad ham kun sette men hand vil
Hand dend betaler dyre.
Vor Hyrde giffver vi Forloff/
Vi ham ey lenger nytter;
Sin Løn hand haffver i behoff/
Vi dend til ham udbytter.
Nu kommer Bertel Brydestraae/
Hand har saa tynt it Rycte;
Hand maa dog vel blant got Folck gaa/
Hand er ey for at frycte.
Hand bryder icke mange Straaer/
Men mangen Hiort hand felder.

Thi Hiorten nu i Brunsten gaar/
Men Hiortens Liff det gielder.
Thi Skytten nu paa Jacten viis
Sit Herskab veed at lede.
Did hen i Busk oc tycke Riis
Hvor de kand Hiorten bede.

Et nyttig Qveg udi vor Bye/
Er Bier uden Lyde:
De nu betaler Huusely!
I Honning de dend yde.
Hvo selff ey Bier haffve kand
Oc dog vil Miøden blande
Kiøb Honning aff een anden Mand
Som dennem har til Haande.
Tag Løg nu op/ set Dooner til!
Med Rønnebær beridde/
Kramsfugl dem gierne haffve vil
Oc gierne hos dem sidde.
Nu voxer Trærne icke meer/
Ey heller Fisk i Lengden:
Men Sildefiskend' sig vel teer
Vi Osters faar i mengden.
Til Biug vi nu vor fellis Vang
Oprisper oc smaa pløyer
Saa dend for os een anden Gang
Lett bliffver oc sig føyer.
Hvem nu i Kratted leede vil/
Hand Nøslinger kand finde/
Om hand har eller Lyst dertil/
Oc faar det saa i Sinde.

SEPTEMBER.

Fructmod September du Nødder oc Eble bevarer/
Aff Haar du setter Kramsfuul buckede snarer/
Drengene kryber i Ebbeltræet/ ned Eblene ryster/
For dem Penge de faar/ aff dem/ som Eblene lyster.
Pærer oc Eble bevaris i Høe/ men Nødder i Sanden/
Ploffven nu drifver sin Sæd til Sommeren anden.

OM HELLIGDAGE.

Nu maa du med Lyst begynde
At begaa een Fryde-Fest/
At du ey mod Gud skal synde/
Men ham tacke allermest/
For sin Naadis rjge Gaffver
Udi Enge/ Agre haffver.

For Velsignelsen i Landet
Udaff herlig Korn oc Fruct/
For Velsignelsen aff vandet/
Hvormed du er kroned smuct/
Skal du aldrig HErren glemme/
Men hans Ære stedtze fremme.

Michels Dag skal Høsten mindis
Oc Guds Engles vare tect/
Gud skal mit iblant os findis
Loffvis uden maal oc vect:
Hand os hidtil haffver sparet
Oc hereffter vil bevare.

OM DAGENS GIERNING.

Tersk/ bonde! nu din Sæde Ruug/
Din Ploug i Marcken driffve/
Betenck dend tiidig Jordens-Brug/
At du kand riiger bliffve;
Dit Vinterkorn i nyet saae/
Om Jorden høylend falder/
Men er dend sid/ da act du paa/
Mand Neden best da holder.
Din Rug oc hvede harffve vel/
Oc Jorden vel handteere!
Jeg veed vel/ Rug sig skiuler selff/
Du Jorden ey *vexere.*
Din Gødning skal nu føris ud/
Nu er dend Jorden tienlig/
Til Naboe din frembsend dit Bud/
At hand vil hielpe vennlig.
Igien du giør det samme skel/
Naar hand sit ud vil age:

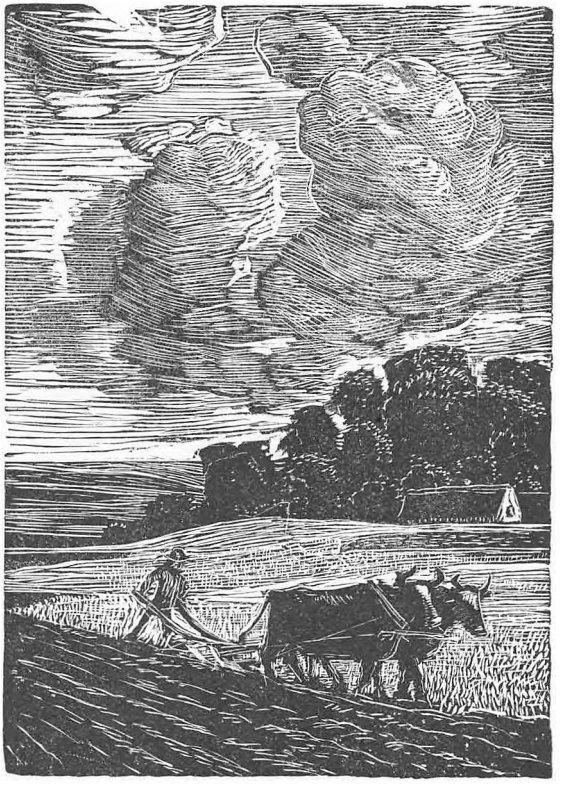

Saa kand I begge hielpis vel/
Oc haffve gode Dage.
Naar du Møye Gilde giøre vil/
Paa Bryder' skalt du biude/
Møghacker skalt du reede til/
Oc Greffve med at bryde.

Her vil til baade Koest oc Skovl
Om alting vel skal laffvis
Al Skarnet skal fra Dør oc Govl
Bortføris oc udhaffvis.
Din Hustru skal nu passe paa
Sin Hør oc Hamp at bryde/
Sid'n skette oc til Heylen gaae/
I Locker op at vride.
Aff Hørren giør hun Lerred fiin
Til Skiorter/ Lagn oc Sercke/
Aff Hampen effter Vidskab sin
Giør hun Korn-Sæcke stercke.
Hun giør deraff oc Dynevaar/
Til sine Folckis Senge/
Hun glemmer icke Sketteblaar/
Hun sparer sine Penge.
Nu skal du Haffren terske aff/
At Muusen dig ey gecker/
Hun skære Haffren vil saa braff/
For dend er sød oc lecker.
Boghveden skal ey ligge hen
I Foderet at muulne/
(Thi dend indføris offte grøn)
Saa kand dend snart oc fuulne.
Nu smager Faaremelcken best
I dend een Sleff kand settis/
Dend syldtis kand oc for vor Giest/
Til Steeg heel vel anrettis.

Nu kand du Miødden blande bruun/
Dertil dend skiønne Melske.
Effter dend Danske Mands-Fasuun/
Dend drick de gamle Elske.
Til maade brugt er Miødden sund/
For Rygverck dend oc priisis/
Det sigis ey foruden Grund
Det skellig kand beviisis.
Thi Honning Miøddens Moder fiin
Aff Urter sanckis mange/
Som tienlig er i *Medicin*/
Oc best i Marcken prange.
Med Miød stor Udgifft sparis kand
Som ellers mon' udøsis/
Vi har det i vort eget Land/
Som Viin med kunde løsis.
Vi elsker meget fremmed Drick/
Dermed os selff forderffver/
Vor Dract er oc aff fremmed Skick/
Dend Rjgdom ey forhverffver.
Dersom vi vilde bruge rett
Vort eget Lands Formuffve/
Aff Drick oc Mad oc Klæder-Sæt/
Vi torde aldrig grue.
Vi jo i Pung/ i Krop oc Dyd
Langt rjger bleff oc stercker:
I dend Sted Dyden er forød
Oc Punge-Jernet vercker.

Hold op igien med saadan Snack!
Du Miød vist gierne dricker/
Du til din egen Gierning gack/
Oc see hvor dend sig skicker.
Du tencke skal paa Vinterly
Oc Lammen' toe oc klippe/
At de lidt sancke kand paa ny/
Igien mod Vintertrippe:
Optag nu Roer/ Rødder/ Kaal
Oc vilde Stammer flytte/
At du kand naa dit visse maal
Oc føre alt til nytte.
Din Humle reeb i rette Tjd/
Forglem ey Humle-Kuuler/
Thi Humlen med sig har dend Dyd/
At Øllet ey forfuuler.
Vor Fruct er moed/ vi Perser Most/
Vi Sælands-Viin bereeder/
Sæt hos hver Glasz it Stycke Ost/
Een Franskviin dend da heder:
I Farffven er dend nock saa skiøn/
I Dyd er dend vel sunder:
Most skal vel faa sin rette Løn/
Naar jeg faar bedre Stunder.
Aff Most een Eddick giøris kand
Saa skarp som dend begieris/
Som komme kand aff fremmed Land/
Oc udi Spjsen tæris.

Nu skal du Gaasestier flye/
Med Spoler/ true oc tilde/
Sett Giessen' ind oc und dem Lye/
Med Haffre dennem fylde.
Giff Haffren tør/ oc Vand for sig
Diszbedre kand de feedis/
Det er it lecker nyttig Qveeg/
Aff dem braff Retter reedis.
Gaffntømmer du nu felde skal/
Din Fruct træer skal du snide/
Thi vedsken er nu offver all
Aff Bullen gaaen til side.
Nu beedis Hiorten/ Kramsfuul faaes/
Oc Agerhøns er feede/
Til saadan Retters lecker Knas/
Haff een Drick Miød tilrede.

OCTOBER.

Fleinskald October/ dine Træer nu løffvene kaster/
Vinterlig hist udseer/ med Sæden iilige haster/
Du dit Vintersuul behendig skaffer i Kielder/
At du ey fattis naar Dagen tiilige qvelder.
Du Vinter venter/ med Slud/ Snee/ frostige Nætter/
Men du Skorsteenen saa vel med Brende besetter.

OM HELLIGE DAGE.

Ingen Dag udi October/
For Lands hellig holdis skal/
Uden Søndag/ da vi haaber/
Gud os i sin Himmel-Sal

Naadig høre skal oc styre/
Oc os frj fra Tjder dyre.

OM DAGENS GIERNING.

Pluck Fructen aff før den faar Frost/
Thi træerne Blade felder/
Den elskis for een lecker Kost/
I Vinter naar det gielder.
Om roden graff paa Ebeltræer/
Oc Koemøg derom sætte/
Det meer end langhalm fructbar er/
Som Gecke derom flette.
Ryct Humlekuuler/ Sviinemøg
Er deris beste Gødning/
Trænøder hengis skal i Røg/
Saa herdis deris Blødning.
Mod Faaer begaaes een liden rett/
Mod Vinter maa de slippe
Een Vinter-Kiortel varm oc let/
Thi *Luce* vil dem klippe.
Hun giør deraff det Vadmel got/
Til Kleder oc til Dyner:
Giør hun det ey da er det Spot/
At hun sig ey forsiuner.
Mal Gryn/ giør Malt til Huuszbehoff/
Lad Føll oc Sviin opledis/
Du har deraff baad' Gaffn oc Loff/

Hvorved du aldrig keedis.
I Spjse-Kielder see dig om/
Om du end har udtæret/
Der er vel mange tomme rom/
Oc døde Muusz u-næred.
Din Kielder skal du nu paa ny
Med Vinter-Vare fylde/
Om det ey var/ du kunde frj
Din brede Bag forgylde.
Til Ploven hør alt meer end Hov/
Alt meer til Spjse-Kielder/
End Older/ tomme Huusz oc Trov/
End Kar oc Muuse felder.
Dertil hør megen stor Forraad/
Om dend ret skal bespiisis/
Aff Saltmad/ Røget/ Tør oc Vaad/
Hvo lyster kand det viisis.
Dertil skal Flesk oc Gaase-Kiød/
Ja Lamme-Kiød oc Tunger/
Dertil skal salted Oxe-Kiød/
Det tette kand for Hunger.
Glem icke røget Oxebrøst/
Ey Pølser oc Medister/
Hiint smager vel opvarmt paa Rist/
Oc disse mand ey mister.
Glem icke røget Lammelaar/
Langt Kiød oc Svine-Fødder/
It Saltmadsfad saa artig staar/

Som haffver saadan Rødder.
Du skal ey glemme Groffenbrad/
Ey Lammebryst oc Rygge/
Det skicker sig saa vel paa Fadd/
At pille paa oc tygge.

Kallun oc Fødder salted ned/
Oc atter vel udbløtte/
Deraff blir mange retter reed
Oc det med største Nytte.
Med Spegemad aff giesz oc Lax/
Med Pølser/ Spegeskincker/
Lad Veggen hengis om nu strax/
Hvor nær jeg glemte fincker.
Her hos oc Vildprad tenckis paa
Aff feede Giesz oc Stude/
Vi Lummer oc ey glemme maa
Ey Soens syldtet snude.
Nock hør her til/ Torsk/ Aal oc Sild
Mackrell/ Graasey oc Kuller:
Ja Klipfisk/ Nacker/ Laxen gild/
Ja Bergefisk oc Skuller.
Du laged' Flønder kiøbe maa
Strax ved St. Hans Dags Tjde/
Da kand du ocsaa Rocker faa/
Aff Skaffboe mand oc Jyde.
Her vil endoc Ludflønder til
Sild-Røget/ tørre Seyer/
Aborrer/ Giedder tørris vil/
Vi titling haffve Pleyer
Nock skal du haffve Meel oc Gryn
Aff Biug aff Rug oc Haffre.
Der voxer Boghved nock i fyen/
Som giffver grynen faffre.

Du skal oc skaffe Erter ind/
Smør/ Ister/ Ost oc Telle:
Saa har du rette Hoszbonds Sind
Oc noget i at velle.
Om du een Birett haffve vil
Iblant til dine Giester/
Forskaff dig Rigske Bøtte til/
Raff/ Reckling/ Spisemester!
Har du til Osters ocsaa Lyst/
Til Sprøtt oc Negenogen?
Lad du kun høre Penge røst/
Du faar dem fremb for nogen.
Du *anzious* oc haffve kand/
Oc Engelsk Bøckling feede/
Oc hvad som faaes aff fremmed Land/
Oc hvad det monne heede.
Det ferske udaff Fisk oc Kiød
Kand du paa Torffvet fange/
(Saa frembt din Pung er icke død)
Aff dem som det udprange/
Till saadan Suul hør Øl oc Brød/
Oc tiidig Folcke-Maffver/
Ja flittig Folck som udi Nød
Alting paa Gaffnet laffver:
Om jeg har noget her forgiet/
Som skulle tegnet vere/
Een god Huuszholdersk' veed det net
Sin Daatter det at lære.

Slact nu dit Qvæg i dette Ny
Det siden aff sig setter:
Det reenlig oc fra Haanden flye!
Du Salted ey forgietter.
Lad Oxe-Huder komme fort/
Til Garffveren at barckis!
See til de bliffver vel til giort/
Tilforne skal de merckis.
Nu Dagen stæckis oc er kort
Skaldt du paa Telle tencke/
Dend tørre/ hacke/ smelte fort/
Oc skaffe Lius i Bencke.
Lad Liusevegen vere tør
Oc icke snoed formeget.
I Kuld at støbe du ey bør
Du bliffver da besveget.
Aff mildsnod Veger uden skeeff
Oc vel i Tellen dypped/
Heel smucke Lius for kort Tjd bleff
De icke rand/ ey drypped/
Det lader slemt at Liuset staar
Knortvurren/ Krumt oc knager:
Oc icke liuse kand i Vraar
Dog sat paa smucke stager.
Din Fiskedamme see nu til!
Om de sig vel kand holde/
Naar Vinter-Vandet komme vil/
At de ey bliffver golde.

Hvis saa er at du tvifler paa
At de vel vil udbryde/
I tjde Omløb giøre da/
Saa Vandet om kand flyde.
Hvo *Apricoos* oc Persic-Træer
Med deris Fruct vel ynder/
Hvo Viinens druer haffver kier?
Dog det er ey for Bønder;
Hand skal dem haffve vel i act/
Mod Vinter-Kuld til decke
Med Heste-Møg om Roden lagd
Med Langhalm Greenen' tecke.
Til Sviin nu Sviinestier flye/
Oc luck om dennem poge/
At de ey løber hiem til Bye/
Oc henger steds paa Loge/
Før dennem Leyr at ligge paa
Om Vinteren dend kolde.
Aff førsten giff dem æde saa/
At de kand monnet holde.
Nu skal her kardis Lodd oc Uld/
Ja Øff oc Varp skal spindis/
Det veffvis skal for Vinters Kuld/
Her vil oc Hoeser bindis.
Med Pleyelen haff god Opsict/
At Kornet rent afterskis/
Lad Terskeren/ kun slide dict/
Hans Kropp deraff forferskis.

Hand langhalm ey maa gaa forbj/
Foer-Halmen skal vel rystis/
Langhalmen skal hand pillet flye/
At dend aff Fuul ey høstis.

NOVEMBER.

Hvad bær du for Dract? Hvor har du hiemme November?
Vinteren er din Kudsk/ din Dreng kuldførende Kemper:
Iisz er Fiskens Lofft/ til Broer Becke begynder/
Sig at laffve med hast/ vi stuer varme Vell ynder.
Skofven er uden Kniff afraged oc Ilde medhandled/
Oc dend Sommer-Dract til Vinter-Kiortlene vandled.

OM HELLIGE DAGE.

Alle Helgens Dag fremskinner
Med een offverflødig Trøst/
Saa dend Hierte-Smerte linner
Effter JEsu egen Røst:
JEsus op paa Bierget flytter/
Oc sin Salighed udbytter.

Otte fold dend vil forkyndis
For dend gandske Meenighed/
Men hos ingen dend begyndis/
Uden hand sig skicke veed/
Effter HErrens Vijse tale/
Som hand monn' een hver befale.

Thi hvo Løn vil rictig haffve/
Oc sin Ynske niude saa/
Hand sin Gierning saa skal laffve/
At hun kand ulasted staa/
Løn oc Gierning ad skal følgis/
Oc Guds Ære skal ey dølgis.

DAGENS-GIERNING.

Hvem nu paa Stij har feede Sviin/
Hand dem i Nyed slacte/
Saa bonder Flesket ud saa fiin/
Lad ham kun der paa acte.
Lad ham kun der oc acte paa/
Om de i Neyen stickes/
I sødden flesket krympes da/
Ey anderlund det lyckes.
Har du nu Hackels til din Hest.
Hvor er din Skiere-Kiste?
Med hannem far som du kand best/
Saa kand du paa ham driste.
Giff hannem Hackels/ Empter/ Høe/
Giff hannem lit oc offte/
At meget vase For oc Strøe/
Giør ickun tomme Loffte.
Oc Hesten er end ey diszbedr'

Dog Foret stedse tæris:
Hand vandis skal oc skrabis nær
Hans Rit skal hannem læris.
Det lacker ad at Qvæget skal
Indtagis oc ind bindis/

Derfor flye Baaes til Koe oc Kal/
Oc vid hvor Bintzel findis.
Din Fæehuusdør haff vel i act!
Forvar din Port oc Laage.
Om Afftenen gack ned saa sact/
Du faar for Tyffven vaage.
Holt Rycteren i stadig skick/
Lad ham vel Foret svøbe/
Hand maa ey sette sig til drick
Oc ey at Krugen løbe.
Naar veckis skal for Sviin oc Qvæg/
I Frost/ at det skal vandis:
Lad aldrig væckis Vaager slig!
Hvor i dit Qvæg kand strandis.
Din Pleyel haffve skal sit sving
Din Halm skalt du vel ryste/
Dit Korn du kiørne vel omkring
Det vil din Kiøbmand lyste.
Har du nu Søer at fiske paa/
Da maa du Vadden laffve
At du kand strax paa Iisen graa
Een Jact med Fisken haffve.
Tag frem din Rock O Luce prud
Oc ven dig til at spinde/
At du kand bliffve Totte-Brud/
Dertil en Hyslig Qvinde.
Leg ned din Kaal St: Karens Dag/
Saa fremt dend tør mon' være.

Med Kaalen er een herlig Sag/
I Bondens Huusz een Ære,
Hvem nu ey faar een Mortens-Gaasz/
Hand veed ey Tjdens-Maade:
Paa Gaasens Brystbeen er een Aas/
Den spaar om Vinters-Naade.
Ved bruunt betydis Frost oc Kuld/
Men Sneeslud ved det hvide/
Et Kiødfuld Brøst gir nadver huld/
Derpaa kand Bonden lide.

DECEMBER.

Frydelig er December i Klæd sin hvide Graa-Vampe/
Broddede er hans Heste/ de kand paa Beenene stampe;
Hand sig tillaffver med Piger i Ringen at age/
Hvormed han dennem saa kierlig monne behage/
Men jeg frycter at om hand ey aff Staden udager/
Hand dog aff Aaret sin sidste Valete fratager.

OM HELLIGE DAGE.

Juletancker skal du haffve
In Decembri gudelig:
Først skal du dig vel til laffve
At antage verdelig/
JEsum dend nyfødde HErre/
Som er Verdens Frelser kiere.

Naar du mod hans Ankomst milde
Har dit Hierte vel bereed/
Øs da aff dit Hiertis Kilde/
Offer/ Loff oc Tacksomhed.
I dit Hierte Rom ham giffve/
Lad ham aldrig ude bliffve.

Thi med hannem her paa Jorden
Kommen er all Frydis-Dag:

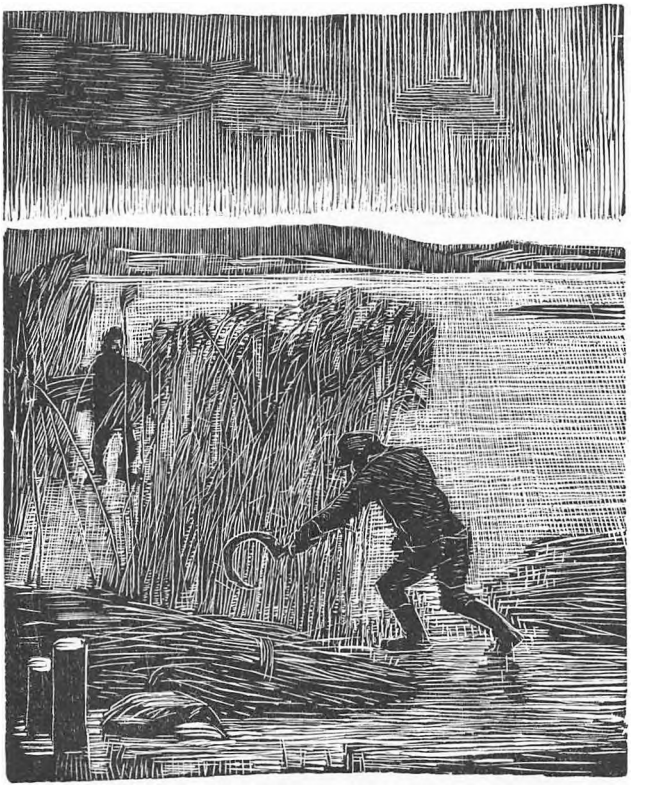

Thi hand er een Frelser vorden/
Fra all Smerte/ Død oc Plag:
Med hans Komst all' Engle Tunger
Fred oc Velstand ævig siunger.

Nu Moosen er belagd med Iisz/
Oc Kiær kand Vognen bære:
Skal du til Gierder hugge Riisz/
Oc Hvasse-Tiørne skære.
Du staffre skal oc hende hiem/
Oc hvesse dem til maade/
Saa kand din Gierning haffve klem/
Oc du for Freden raade.
Thi dend som icke lucke vil/
Kand Fred i Vang ey niude/
Thi Sviin oc Qvæg vil gierne til
Oc ind i Vangen bryde.
Hvo Langhalm til sit Tag ey har/
Oc ingen har at vente/
Oc intet har at kiøbe for
Hand Røer paa Søerne hente.
Mod Halm de dobbelt Styrcke har/
At broe med er de gode/
I Tagskegg de oc smucke staar/
Som før i Vandet stode.
Lucia lade med sig før
Dend lengste Nat om Aaret:
Hun Dagen hos os kortest giør/
Hun har ey lenge kaaret.
Nu skal du binde Fisker-Garn/
Vodd/ Teiner/ Togger/ Ruuser/

Bind aff god Hamp oc ey aff Skarn/
Giff act paa Mølle-Sluuser.
Vor Moder med sin Terne gild/
Begynder Feir at riffve:
For hendis Fliid jeg hende vil
Een Julekage giffve.

E N D E

KOMMENTAR OG NOTER

Til Grund for Nyudgaven er lagt Originaltrykket i Henrik Gerner Hesiodus Fordansket Oc Vdi Rijm offversatt 1670 Side 154—211. Originaltrykkets mange Trykfejl er stiltiende rettet. Meget hyppigt er der i Originaltrykket ingen Adskillelse mellem usamhørende Ord. Saaledes er Side 25, L. 4 i Originaltrykket trykt »Hand kiøber *Saltoc* Hummel /. Ligeledes er Originalens m med Streg over og n med Streg rettet til mm og nn. Disse i Datiden gængse Forkortelser bruger Gerner nemlig kun, naar det i Indledningsrimene kniber med Plads. Men desuden er der foretaget følgende Tekstændringer, delvis efter Bibliothekar Holstein Rathlous Exempel, for at faa en læselig Tekst paa Steder, hvor Trykfejl sandsynligvis har forstyrret Meningen i Gerners Manuskript:

Med Kursiv anføres Originalens Tekst, med almindeligt Tryk Aftrykkets Tekst: Side 25 L. 2 *Maar*, Naar; S. 26 L 6 *beyegner*, begegner; S. 26 L. 13 *iu*, vi; S. 31 L 10 *sag*, fag; S. 32 L 4 *dend fierde Dag*, dend falder fierde Dag; L. 5 *Sammedag*, Samme Dag; S. 34 L 11 *Imeden*, I neden; S. 38 L. 2 *Fromuffven*, Formuffven; S. 41 L 4 *Sa*, Saa; S. 42 L 3 *Majus har apslet een Yssetfør i oc greenene Frønne*, Majus har axslet een Ysset foer / oc paa greenene Frønne (sml. Kom-

mentar); S. 44 L 9 *Horset raff*, Horsetraff; S. 45 L. 2 *Tørved*, Tør ved; S. 48 L. 3 *sirlibede*,, striibede; S. 49 L. 13 *Dor*, Vor; S. 52 L. 6 *Tore*, Tøre; S. 54 L. 1 *hver*, huer; S. 55 L. 19 *grae*, graae; S. 65 L. 1 *Fruct mod*, Fructmod; S. 68 L. 10 *Lagn*, Lagn oc; S. 69 L. 17 *megeu*, meget; S. 72 L. 6 *Storsteenen saavel*, Skorsteenen saa vel; S. 72 L. 10- *Saal*, -Sal; S. 79 L. 1 *saaer*, saa er; S. 88 L. 26 *Telner*, Teiner. Gerner begynder alle sine Helligdagsrim med to store Bogstaver, det første af dem dobbelt saa stort som de øvrige Typer, saaledes at det gaar helt ned i Rimets anden Linie. Denne Ejendommelighed er efter Kunstneren Poul Christensens Ønske af æstetiske Grunde slettet.

Ved Læsningen af Henrik Gerners Læredigt bør Læseren allerførst vænne sig til Gerners gammeldags Retskrivning, men saa vil han snart se, at Gerners Sprog ligger Nutidens Sprog betydeligt nærmere, end han straks vil være tilbøjelig til at tro, naar han giver sig til Læsningen af Gerner, uvant med ældre dansk Retskrivning. De vigtigste Retskrivningsvanskeligheder i det indledende Januar-rim og det efterfølgende om Januars Helligdage gennemgaas i det følgende.

Gerner bevarer gamle historiske Sprogformer som *siunger* og *niuder* for synger og nyder, *kiøre* for køre, men han kan til Gengæld have rene Udtaleformer i sin Retskrivning, som vi nu regner for vulgære (*sue* for suge). Han skriver gerne lang Vokal dobbelt (*priise* for prise, *Rijmstock* for Rimstok). I og J, U og V er ikke skilt saa nøje ud fra hinanden som i Nutidens Retskrivning. Kort i skrives ofte

med j (*Tjds* for Tids), og j skrives ofte med y (*ey* for ej, *feyler* for fejler), v i Ordenes Slutning skrives ofte ff (*Ljff* for Liv) og inde i Ordene fv (*drifver* for driver) eller ffv (*bliffver* for bliver). Kort k eller kk staves ofte ck (*Tacke* for Tak, *Stycke* for Stykke); gt skrives ofte ct (*Mact* for Magt). -es i Udsagnsordenes Lideform eller Navneordenes Ejeform skrives ofte -is (*holdis* for holdes, *førstis* for førstes). Ejefalds-s bliver af og til betegnet sz (*Onszdag* for Onsdag). Navneord bliver ofte skrevet med smaa Bogstaver (*trøsten* for Trøsten, *ryggen* for Ryggen), men til Gengæld kan andre Ordklasser skrives med store Bogstaver, hvor vi skriver med smaa Bogstaver (S. 24 L. 8 *Hvjde* for hvide). Gerner kan ogsaa skille Ordene anderledes, end vi vil gøre (*for fald*, Forfald, sml. S. 41 L 7 *for hall*, dvs. forhal), og det er maaske den største Vanskelighed ved Gerners Retskrivning.

Der henvises i øvrigt til de særskilte Oplysninger, hvor alle særlig vanskeligt forstaaelige Skrivemaader er forklaret, og Side og Linie anføres. Læserne kan i Regelen finde nærmere sproglige Oplysninger i Kalkar Ordbog til det ældre danske Sprog og i den store danske Ordbog. Oplysninger om Folketro findes bedst i Feilbergs Jydske Ordbog I—IV, om Talemaader i E. Mau: Dansk Ordsprogsskat.

Foruden selve Retskrivningen bør Læseren i Almindelighed erindre: 1) Gerner regner med en juliansk Kalender i Stedet for vor i Aar 1700 gennemførte gregorianske Kalenderforbedring, hvorved hele ti Dage fra 19—28 Februar 1700 faldt ud af Almanakken. Gerners første Marts svarer derfor til vor Kalenders 11. Marts. Gerners Jævn-

døgn falder den 12. Marts, ikke den 21. Marts osv. Skoven grønnes for Gerner den første Maj, ikke som for os o. den 11. Maj. Gerner kender Høst i Juli, hvad nu kun sjældent sker osv. Omvendt kommer Vinteren tidligere for Gerner end for os. 2) Gerner kender og karakteriserer i sine maanedlige Afsnit om Helligdage en Række mest i 1770 afskaffede Helligdage; Helligtrekongersdag ($^{6}/_{1}$), Kyndelmisse ($^{2}/_{2}$), Takkefesten for den afværgede Storm paa København ($^{11}/_{2}$), Marie Bebudelsesdag ($^{25}/_{3}$), St. Hansdag ($^{24}/_{6}$), Marie Besøgelsesdag ($^{2}/_{7}$), Mikkelsdag ($^{28}/_{9}$) og Allehelgensdag ($^{1}/_{11}$). 3) Gerner forudsætter Fællesdyrkning og Trevangsbrug, dvs. en Fordeling af den samlede Byager i tre Vange, en Rugvang for Vintersæden, en Bygvang for Vaarsæden Havre og Byg, og en Græsvang til Kreaturernes Græsning. Dette Aars Græsvang blev næste Aars Bygvang (S. 64), dette Aars Bygvang blev næste Aars Rugvang, og dette Aars Rugvang blev næste Aars Græsvang. Det var nødvendigt at sørge for uigennembrydelige Hegn for de enkelte Vange, og Overtrædelse af Hegnsfreden blev paadømt af Byloven, den saakaldte Skraa (se Side 44).

JANUARIUS

Side 21. L. 3: *Rijmstock*, Kalender. Bonden indfører i sin Kalender *Juletegnene*, dvs. de saakaldte Julemærker, gældende for Vejrliget i Aarets tolv Maaneder; L. 4: *Paulus* d. 25de Januar. Gerner sigter til Talemaaden Poul driver alle Julemærker, dvs. Vejret Poulsdag er mere afgørende for Aarets Vejr end samtlige Julemærker; L. 6: *Bondens Practica*, dvs. Bondepraktikaen, se Indl. S. 17; L. 7: *Aar og Uge*, Nytaarsdag og hver enkelt Søndag; L. 8: *niuder*, nyder.

Side 22. L. 2: *i ugen*, den forløbne Uge; L. 4: *Rammer*, Labber; L. 5: Paa Gerners Tid var første Onsdag i hver Maaned tvungen Bededag i alle Landsogne, med mindre denne Onsdag i Forvejen var Helligdag (f. Eks. Nytaarsdag, Kyndelmissedag osv.), saa udskydes i den første Onsdags Forfald (L. 10) Bededagen til næste Onsdag. Vor nuværende Store Bededag blev indført 1686.

Side 23. L. 3—4: Hugg din Gærdsel, mens Mosen kan bære, og før det straks til det Sted, hvor Du let kan tage det, naar Du skal bruge det.

Side 24. L. 1: *betjds.*, i Tide; L. 8: naar de hvide (Bier) flyver, dvs. naar Sneen fyger; L. 11: Brug Plejlen, hvis Føret er gunstigt for Torverejser; L. 13: *Sæd*, Udsæd; L. 21: *Opslag*, Termin, *True*, Trudsel (om Opsigelse af Laan); L. 22: *Rolde*, Rulle, dvs. strenge Skattekrav, sml. S. 47.

Side 25. L. 1: Han ser hellere, han har dem til Raadighed; L. 4: *Hummel*, Humle; L. 5: *Luce* er det typiske Navn paa Bondekonen i Datidens Digtning; L. 12: betale den med dobbelt Pris; L. 18: *Viinmos* Grød med Tilsætning af Vin; L. 22: fødte i rette Tid; L. 24: *Snapsting*, det første Landsting efter Julehelgens Ophør, for Nørrejylland i Viborg, for Sjælland i Ringsted.

FEBRUARIUS

Side 26. L. 1: *Blidel*, det folkelige danske Navn paa Februar Maaned; L. 4: hvem kan nu grave Bedene; L. 6: med Kulde møder Februar-

natten alle. G. afviser den halvtyske Opfattelse fra Bondepracticaerne, at Februar skulde være den første Sommermaaned.

Side 28. L. 1: have det halve Foder tilbage; L. 4—5: men det slaar ofte Fejl, Maj gør paa Foderet Ende; L. 7: glem ikke at hugge Stavere (til at lukke Gærder med); L. 11: Og Kvæg træder hans Høst ned; L. 12: Han erhverver sig Udskældninger; L. 15: Haver (ikke Havre); L. 16: *Ruer*, Dynger; L. 20: *Olden*, i Oldentiden; L. 26: Har ruget sine Æg færdige.

Side 29. L. 5: *Fit* Fedt; L. 8—10: dvs. trækker man Hoveddet af Gaasen som Kraftprøve, »Kattestrud«; L. 12: *Sebe*, Sæbe, sml. S. 69, L. 9; L. 16: Han kærestes med Majgrevinden.

Side 30. L. 1: Hvem der ikke kan faa Hvedebrød; L. 7: væde Kloen, ligesom Katten, der gerne vil have Fisk; L. 8: *beree* berede; L. 20: *diszbedre*, des bedre; L. 23: *vermer*, varmere, dvs. pludselig varmt; L. 24: *Forloeren*, forspildt, da Bierne jo saa ikke har Blomster at nære sig af.

MARTIUS

Side 31. L. 1: *Thor*, Marts. Gerner sigter til Rimet Thor med sit favre Skæg lokker Smaabørn under Væg; L. 2: *spraaes*, skørnes; L. 5: Dagen stiler imod at blive lige saa lang som Natten, det sker ved Jævndøgn, naar Solen indtræder i Vædderens Himmeltegn: det skete før 1700 d. 12. Marts. L. 6: *jiler*, iler; L. 13: *Dimmeluge*, Paaskeuge. Falder den 25de Marts i Paaskeugen, henlægges Bebudelsesdagen til Lørdag før Palmesøndag med den meget sjældne Undtagelse, at den fjerde Paaskedag som i Aarene 1668, 1761 og 1818 falder allerede d. 25de April. Paa Gerners Tid var ogsaa tredie Paaskedag ligesom tredie Pinsedag og tredie Juledag Helligdag.

Side 32. L. 11: Vi vil nu først ompløje Grønjorden; L. 15: *Bond*, Bund; L. 26: *verner*, Hudorme.

Side 33. L. 2: *sterckist*, holdbarest; L. 3: *Frøg*, Aroma (? mangler i Ordbøgerne).

Side 34. L. 2: helt ødelægges af Væde; L. 5—6: at de i Barken bliver flækket fra Roden og kommer i Vækst; L. 11: i Næden (dvs. Tiden fra Fuldmaane til Nymaane) saar vi Rodfrugtsfrø; L. 14: des større de da gror; L. 25: *Vangvant*, vant til en bestemt Vang.

Side 35. L. 4: *Pølen*, Gødningvandet; L. 6: og plant dem paa rette Sted; L. 8: naar jeg ikke har Støtter, dvs. er død; L. 12: *Hanrey*, Kapun med Sporerne afhugget og fastgjort i Kammen. Disse Hanrejens Horn tabes om Foraaret; L. 14: *it Korn*, en Smule; L. 17: udruger sine smaa Unger; L. 20: han samle Paddeæg; L. 21: *brender*, koger.

APRILIS

Side 36. L. 2: Du agter Bejleren ringe; L. 5: at Du regerer til Gavn.

Side 37. L. 13: *lemt*, læmmet, faaet Lam; L. 17: i Løbet af tre Aar; L. 20: *Belle*, Bælge.

Side 38. L. 2: De er den halve Formue; L. 6: trække dem op uden Haab; L. 7: *Soppegresz*, Kærgræs; L. 9: lette som Gæs; L. 11: *All*, El; L. 12: *møyet*, gødet; L. 21—22: hæld dit Sædekorn i Gødningsvand og lad det staa i Blød der et Døgn.

Side 39. L. 3—4: mens du har Halm, det er for silde, naar Du kun har Græs.

Side 40. L. 3: stort fuldvægtigt Korn; L. 9: Du mener, at det giver korte Straa; L. 19: *Holcken*, Bygstraaets Skede; L. 26: og indrette Bedene.

Side 41. L. 7: Forhal heller ikke at rise dem; L. 9: *Persic*, Fersken; L. 11: *snitter*, beskærer; L. 13: faar vi Skaller; L. 15: Naar Ellekrattet faar Løv; L. 17 f.: Gerner sigter til Folketroen, at en Pige vil blive forført, hvis hun hører Gøgen paa fastende Hjærte om Morgenen; L. 24: *Brudeskriin*, bryde jeres Brudekiste op, dvs. tage jeres Mødom.

MAJUS

Side 42. L. 1—2: sml. Indl. S. 14, Vers 2; L. 3—4: Majus har taget den yssede (dvs. graaspættede) Pels af sin Aksel, dvs. Skulder, og paa de frønnede Grene er hans Kjortel bræmmet paa ny med de grønne Løv; L. 11: *solde*, solgte, fortabte.

Side 43. L. 7: *forgette*, forglemme; L. 19: *aff forlorn*, forspildt deraf; L. 22: *Horseskremme*, Skralde til at drive løsgaaende Heste med.

Side 44. L. 3: *bladbiug*, Byg, der endnu ikke har mistet sine Blade; L. 7: *Svine gaff*, de af Svin frembragte Aabninger i Hegnet; L. 8: Han

glemmer ikke at se efter Vangens Stente; L. 9: Originalen har Horset raff; L. 13: *Skraae*, Bylov. Birkerøds Bylov er ikke bevaret, men tilsvarende Bylove kendes f. Eks. fra Græsted i Nordsjælland, se Poul Bjerge og T. Søegaard: Danske Vider og Vedtægter, I, S. 41—61 fra 1696; L. 19: Nu samles Ris og Kvas fra Engen; L. 21: naar den er slebet skarp til Høslæt; L. 28: mens Dagen kan række til.

Side 45. L. 2: Tør Ved kan slaa godt til.

Side 46. L. 5: Den fortæres af Ilden, uden at give Varme. L. 10: *val*, Valg paa, Overflod af; L. 16—17: Forsømmer du denne ligetil Sag, saa vil det lække, c: sive ned paa Dig gennem Taget; L. 21: Den holder Luv, c: Vindstyrke, med Kulden; L. 24: Og siden skal den sættes i Stak.

Side 47. L. 1—2: 1ste Maj er slem for den, som ikke kan betale sin Skat. Sml. S. 24, L. 22.

JUNIUS

Side 48. L. 3—4: med indflettede stribede Lillier.

Side 49. L. 2: *Kiødsens-Santz*, kødelige Fornuft; L. 11—12: Johannes den Døber viser os ($^{21}/_{6}$) hen til Jesus, som bespiser os; L. 15: Dog gaar det drivende fort med os.

Side 50. L. 1: Den hvæsset bravt kan klinge; L. 10—11: Det drejer sig om Farveplanterne Engeskær (Serratula tinctoria), Barken af det vilde Skovæbletræ, Blomsterstanden af Tagrør eller Siv og vistnok Brøndsel (Bidens tripartita); L. 20: *fitt*, fedt, meget.

Side 51. L. 4: *Victril*, Vitriol, fortyndet Svovlsyre.

Side 52. L. 4: *bemøyer*, gør Besvær; L. 10: med Høvævl, Reb og Vognstivere; L. 12: *skuuler*, skulker; L. 20: som vi kalder oplagt Mælk; L. 25: *mode*, modne.

Side 53. L. 1—2: Vi hypper og omplanter Endivia (Krus-Salat), Selleri og Kaal; L. 5: *forsett*, omplant.

JULIUS

Side 54. L. 1: Juli er den dygtige Husfader, han tænker paa Vinteren; L. 3: *Hilde*, Fodlænke; L. 5: Den tidlige Sæd vil bede om Hus; L. 14: *Fryntelig*, venskabeligt; L. 16: *Fiinlig*, sømmelig og modtage dig

godt; L. 17—18: se Lukas Evangelium 1ste Kap. 39—56, Evangelieteksten for den i 1770 ophævede Marie Besøgelsesdag.

Side 55. L. 4: *ufortenckt*, uden Anstød; L. 9: ikke et Hak, en Smule; L. 11: *huule*, tomme; L. 13: *Vinterbruus*, den stormfulde Vinter; L. 17: om Mejeredet er færdigt; L. 19: *graae*, kaldes Høsten vistnok, fordi den giver Støv; L. 20: *Seyel*, Segl; L. 22: *Veyel*, Vejle. Linien betyder I Sjælland som i Jylland.

Side 56. L. 1: *giennist*, genneste, den mest lige Vej til Maalet; L. 5: *Ladd*, Lad, Lag paa Kornloftet; L. 7: *Slad*, Slod i nordsjæll. Folkemaal, dvs. Rivelse; L. 16 ff.: Gerner sigter til den tidligere Tiendeskik at betale Tiende i Kærven, hvor Negene blev *talt op* paa Høstmarken, før de blev kørt ind. Tienden blev delt i tre Dele, en Trediedel til Sognepræsten, en Trediedel til Kirkens Vedligeholdelse og en Trediedel til Kongen til at opretholde Præsternes Uddannelse; L. 17: *friilig*, frimodigt; L. 25: *mutt*, vred; L. 26: Du maa ogsaa betale Bøder; L. 27—28: intet mangler af Læssestang, Reb og Tyve.

Side 57. L. 1: *Leyl*, Lejle, Træflaske; L. 5: der gaar viden om Sagn om Olsmessekrogen, dvs. Nødstilstanden omkring St. Olavsdag d. $^{29}/_{7}$, lige før man kan faa Brødkorn af den nye Høst, sml. S. 40, L. 7, Høstens Trang.

Side 58. L. 1: *tette* tætte, fylde Krogen; L. 2: *Olai Afften*, $^{28}/_{7}$; L. 4: *Michels Afften*, $^{28}/_{9}$; L. 6: *Kjeld Svibyg*, folkeligt Navn for Kjeldsdagen den 8. Juli. Det var Folketro, at skinnede Solen paa denne Dag, sved den Byggen af; L. 13: Der vil gaa Orm i det, sml. S. 61, L. 27; L. 14: *Capuun*, gild, sml. S. 35, L. 12; L. 18: *Fuglverck*, Fjerkræ; L. 28: *Hielm*, Hatten paa et Destillerapparat, dvs. vi holder op med Destilleringen af Sundhedsvand og tager fat paa andet Arbejde.

AUGUSTUS

Side 60. L. 3: *Somt*, noget; L. 4: *røglet*, ophobet; L. 7—8: I Høsthelgen mellem Olavsdag d. $^{29}/_{7}$ og Mikkelsdag $^{29}/_{9}$ holdtes paa Gerners Tid ikke Ting; L. 15: Langt hurtigere, end han piller Laden tom, Neg for Neg i den lange Vinter.

Side 61. L. 9: Han stakker Hæsset paalideligt; L. 11—14: Nu opgiver Bonden Ævret, dvs. han giver Husdyrene Adgang til den nyhøstede Vang, som de Sommeren igennem saa omhyggeligt har været holdt ude

fra. De unge Husdyr faar efter Indhøstningen alle tre Vange i Bymarken at strippe rundt paa; L. 17—18: dem til fals, eller du vil jage dem bort som Helmisser i Vinterens Tid; L. 19: *Baggen* Bagen; L. 23: *Galdring*, Hampens Hunplante; L. 27: det bedste Smør, Ævredsmørret, som kan taale at gemmes, sml. S. 58, L. 13.

Side 62. L. 1: *rusker*, river op med Rod; L. 2: Hørrens Knebel, dvs. Frøhus tages af og kæmmes til Side; L. 8: at Skæven vel skal skørne; L. 9: *rødner*, blødgør Hørrens Taver. Gerner foretrækker Rødning paa Land frem for Rødning i Vand; L. 15—16: Studen faar Tælle om sin Nyre; L. 19: *Forloff*, Afsked, sml. S. 43, L. 21 ff.; L. 21: *i behoff*, til gode; L. 23: *Bertel Brydestraa*, folkeligt Navn paa Bartholomæus den 24de Aug., kaldet Brydestraa, fordi man paa den Dag ofte har Storm og Uvejr, der efter Folketroen knækker de modne Straa.

Side 63. L. 6: *bede*, jage.

Side 64. L. 1: *Qveg*, Husdyr; L. 10: *beridde*, forsynede; L. 16: *Osters*, Østers, sml. S. 77, L. 9; L. 17: *fellis Vang*, Græsvangen, »Fælleds-Vangen« sml. S. 94; L. 22: *Nøslinger*, Hasselnødder.

SEPTEMBER

Side 65. L. 1: *Fructmod*, som modner Frugten; L. 2: *buckede*, snoede (?); L. 6: Nu pløjer vi, for at saa Rug til næste Aar; L. 8: *begaa*, fejre.

Side 66. L. 1: Siden Kristendommens Indførelse havde Mikkelsdag den 29de September været den store Høsthelligdag; L. 9: *tiidig*, tidige, til Tiden passende; L. 12: *høylend*, højtliggende i Modsætning til sid, lavtliggende, med meget Vand; L. 13: regner man det bedst at saa i Næ. Gerner mener, at Væksten i den side Jord kunde blive for stærk, hvis man saaede i Ny, saa vilde man faa mere Straa end Kærne; L. 18: *vexere*, behandle for dybt.

Side 67. L. 3: *Møye gilde*, sml. Indl. S. 14, Vers 3; L. 4: *Bryder*, Folk, der kan bryde Møget, dvs. stikke Gødningen fra Møddingen op paa Vognen.

Side 68. L. 3: *Govl*, Gavl; L. 6—8: Hørren, der var rødnet (S. 62, L. 7 f.) skal nu brydes, skættes, hegles og samles i Lokker for siden at spindes til Hørgarn; L. 15: *Skætteblaar*, det ringere Produkt, Blaar, frem-

kommet ved Skætningen; L. 24: *fuulne*, raadne; L. 26: *Sleff*, Slev; L. 27: Gerner skildrer den nordsjællandske Ret Syltemælk.

Side 69. L. 2: *Melske*, Blandingsdrik af Mjød og Øl; L. 3: paa gammeldansk Vis; L. 9: Mjødens Moder, sml. S. 29, L. 12 Askens Moster; L. 28: Det gør ondt i Pungens Lukketøj.

Side 70. L. 8: *Vintertrippe*, Vinterens Komme (antagelig nydannet Ord af Rimnød); L. 10: *vilde Stammer*, Vildstammer; L. 16: *forfuuler*, bliver raaddent; L. 18: *Sælands Viin*, sjællandsk Vin.

Side 71. L. 1—2: indrette Fedesti til Gæs med Tremmer, Trug og Bræddegulv; L. 7: *Qveeg*, Kvæg, Husdyr, sml. S. 64, L. 1. Kvæg betyder egtl. lev. Væsen; L. 10: *snide*, beskære; L. 12: *Bullen*, Stammen; L. 13: *beedis*, jages.

OCTOBER

Side 72. L. 1: *Fleinskald*, flenskallet, dvs. skallet paa Midten af Hovedet; L. 2: det har travl Hast med at gøre Vintersaaningen (S. 66, L. 11f.) færdig; L. 4: at du ikke mangler noget, naar det bliver tidligt Kvæld.

Side 73. L. 13—14: Hasselnødder skal hænges op i Røg, saa bliver de bløde Kærner haarde og varige; L. 15: en liden Ret, c: en stor Uret.

Side 74. L. 3—5: spist rent op, saa Musene dør af Mangel paa Næring; L. 9: Gerner sigter til Ordsproget: Var ikke Bug og Bugsfylde, da kunde vi vor Bag forgylde; L. 10: Gerner sigter til Ordsproget: Der vil høre mere til Ploven end sige Ho(v); L. 12: end Sulekar, tomme Huse (husformede Kar?) og Trug; L. 15: *bespiisis*, fyldes med Spise; L. 21: *tette*, tætte, hjælpe, sml. S. 58, L. 1.

Side 75. L. 2: *Groffenbrad*, Grydesteg, Kød, især Oksekød, der egner sig til at koges i Gryde.

Side 76. L. 3: *reed*, redt, tilberedt; L. 9: *Vildprad*, Vildt; L. 11: *Lummer*, En Slags Suppe eller Grød med Blod i; L. 14: *Graasey*, en Torskeart; L. 15: *Nacker*, Nakker og andre Stykker skaaret af Tørfisk; L. 16: *Skuller*, Rødspætter; L. 17: *laged'*, i Lage; L. 20: *Skaffboe*, Mand fra Skagen; L. 21: *Ludfløender*, Flynder udblødt i Lud; L. 22: røgede Sild, tørre Smaatorsk; L. 24: *Titling*, ogsaa en Art tørret Smaatorsk; L. 28: *faffre*, fagre, gode og smukke.

Side 77. L. 4: noget at vælge imellem; L. 7—8: skaf dig, du gode Husholder, røgede Flyndere fra Riga og Finnestykkerne og Midterstyk-

kerne af Helleflynder; L. 9: *Osters*, Østers, jfr. S 64, L. 16; L. 10: til Sprot (en lille røget Sild fra Kiel) og Lampret; L. 11: *Penge røst*, Klang af Penge; L. 14: *Bøckling*, en Art røget Sild; L. 22: *tiidig*, tidige, med en god Fordøjelse; L. 24: saa det kommer til Gavn; L. 25: *forgiet*, forglemt.

Side 78. L. 2: Det krymper ind, om det gemmes til Næ, sml. S. 82, L. 9; L. 9: *stæckis*, bliver stakket, kortere; L. 17: af en letsnoet Væge uden Skæve, dvs. Høraffald; L. 20: *rand*, løb; L. 22: *knortvurren*, knortet; L. 24: *dog*, skønt.

Side 79. L. 13 f.: om Oldensvinene ude i Skoven, sml. S. 28, L. 20; L. 14: *poge*, Hegn af Kæppe; L. 16: *Loge*, Loen; L. 17: *Leyr*, Leje af Halm; L. 20: *monnet*, Værdien, Huldet; L. 21: *Lodd oc Uld*, »Lodd er det som Faarene fælder om Foraaret, Uld er det, som klippes om Efterhøsten« (se Gerner Hesiodi Gierninger 1670 S. 65); L. 22: *Øff oc Varp*, Islæt og Rendegarn; L. 27: *dict*, tæt, »bravt«; L. 28: *forferskis*, forfriskes.

Side 80. L. 3: *pillet flye* overgive Husbonden velaftærsket.

NOVEMBER

Side 81. L. 2: den kuldeførende Kæmpe er Din Karl; L. 11—12: Teksten til Allehelgensdag var Jesus Bjergprædiken med de otte Saligprisninger.

Side 82. L. 9: saa bovner Flæsket ud saa fint (under Kogningen); L. 12—13: stikkes Grisen derimod i Nædetiden, krymper Flæsket sig sammen under Kogningen, sml. S. 78, L. 1—2; L. 18: *driste*, stole paa; L. 19: *Empter*, Æmter, smaa Stykker Straa, der under Tærskningen rives af Kornet; L. 21: *vase*, sløse; L. 23: *diszbedr'*, bedre af den Grund.

Side 84. L. 2: *Bintzel*, Bindetøj; L. 10: *Krugen*, Kroen; L. 11: *veckis*, hugges Vaager; L. 17: Din Byg skal du rense vel for Aks; L. 20: *Vadden*, Voddet; L. 25: *Totte-Brud*, den af de spindende Kvinder, som først bliver færdig med at spinde sin Tot; L. 26: *hyslig*, huslig; L. 27: *St. Karens Dag*, den 25. November.

Side 85. L. 4: han forstaar ikke at indrette sig efter Tidens Skik; L. 5: *Aas*, Forhøjning.

DECEMBER

Side 86. L. 1: *Graa-Vampe*, graa Vams eller Overtrøje; L. 2: *broddede*, forsynede med Brodder i Hesteskoen; L. 3—5: der sigtes

vistnok til Julebesøg fra Staden ud paa Landet; L. 6: *Valete*, Farvel, Afsked.

Side 87. L. 3: *Komst*, Ankomst.

Side 88. L. 5: *Staffre*, Stavere til Hegn og Gærder, sml. S. 23, L. 3; L. 18: *broe*, lægge det underste Lag af et Straatag; L. 21: *Lucia*, den 13. December, paa Gerners Tid før den store Kalenderreform i Februar 1700, var Luciadagen Solhvervsdag, den kaldes vistnok *lad*, doven, fordi den som i Vestsverige i Nutiden har været betragtet som en halvhellig Dag; L. 24: *kaaret*, Valget, det varer ikke længe, før Dagen begynder at længes; L. 26: *Teiner*, *Togger*, forskellige Former af Fiskergarn, sml. S. 30, L. 5 ff.

Side 89. L. 3: *Terne*, Tjenestepige; L. 4: *Feir*, Fjer; L. 6: *Julekage*, Gerner sigter til den Skik, at Tyendet som Julegave af Husbondfolket faar et stort Julebrød. Paafaldende er i øvrigt den knappe Omtale af de særlige Forberedelser til Julen, men Gerner mener utvivlsomt, at Indsamlingen af de store Juleforraad bør ske allerede i Oktober og November, saaledes som han udførligt har skildret det i disse Maaneders Rim.

INDHOLD

Side

Henrik Gerner 5
Januarius 21
Februarius 26
Martius 31
Aprilis 36
Majus 42
Junius 48
Julius 54
Augustus 60
September 65
October 72
November 81
December 86
Kommentar og Noter 91

Denne Bog er trykt i 1000 Eksemplarer,
hvoraf dette er Nummer

885

A/S J. H. SCHULTZ
KØBENHAVN